

När Var Hur

GUNNAR FURUMO

Teaterförbundets guide till upphovsrätten

NÄR VAR HUR

Teaterförbundets guide till upphovsrätten

INNEHÅLL

Förord	sid 05
Inledning	sid 07
Upphovsrättens grunder	sid 11
Teaterförbundet och Tromb	sid 19
Samarbetsorganisationer	sid 23
Härifrån kommer ersättningen.....	sid 27
Nyttjanderättsersättningar	sid 31
Vem har rätt till ersättning och hur fördelas den?	sid 37
Administration	sid 41
Det fortsatta arbetet	sid 43

TEATERFÖRBUNDET / TEATERFÖRBUNDETS RÄTTIGHETSBOLAG

Kaplansbacken 2A / Box 12710 112 94, Stockholm / Tel: 08-441 13 00 / Fax: 08-653 95 07

GRAFISK FORM Fellow Designers

TRYCK Strokirk-Landströms tryckeri

ISBN: 978-91-633-9872-8

Anna Carlson Teaterförbundets ordförande

FÖRORD

NÄR du skapar ett verk/en prestation – som upphovsman (regissör, scenograf, filmfotograf m fl) eller som utövande konstnärer (skådespelare, dansare, sångare m fl) - har du den ekonomiska och ideella rätten till detta. Allt konstnärligt och litterärt skapande skyddas av upphovsrätten, men den ekonomiska rätten regleras ofta genom kollektiva eller individuella avtal. Om du inte avtalat bort dina rättigheter så får du ekonomisk ersättning när ditt verk/din prestation sprids. Den ideella rätten handlar om din rätt att bli erkänd som skapare, namngiven, men också rätten att reagera om verket ändras på sätt som upplevs som kränkande.

VAR uppkommer upphovsrätten? Teaterförbundets verksamhetsområde är brett och omfattar scen, film och näraliggande områden. Den tekniska utvecklingen har ökat möjligheterna att visa till exempel film på annat sätt än genom bio, tv och video/dvd. Inte minst Internet har skapat helt nya möjligheter till att sprida upphovsrättsligt skyddade verk/prestationer. Vi inom Teaterförbundet arbetar därför ständigt med att utveckla och anpassa våra avtal. Senast har vi tecknat ett avtal med Svensk Scenkonst om scenföreställningar på e-bio och Internet.

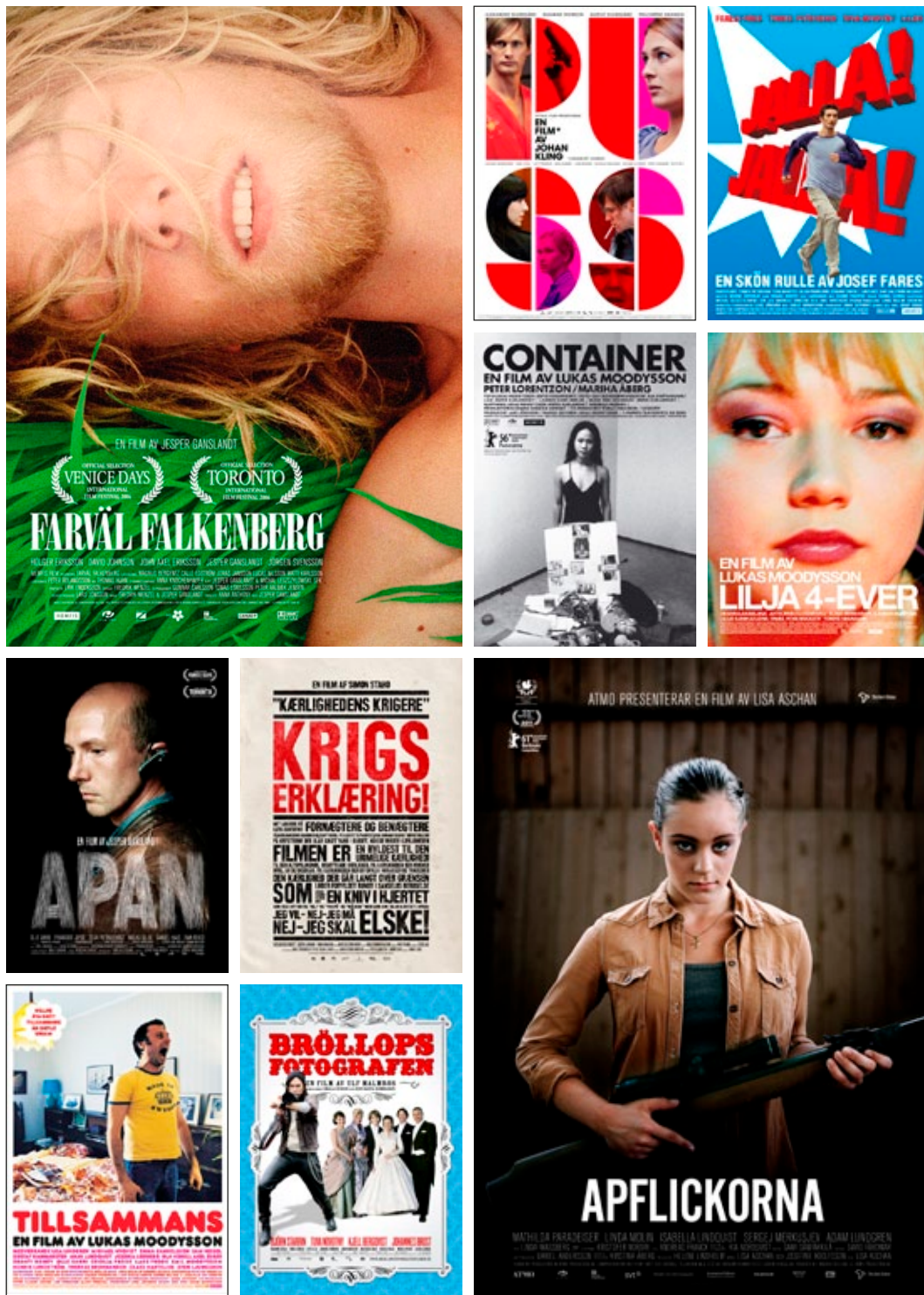
HUR får du ersättningar för denna vidareanvändning? Grunden är ditt medlemskap i Teaterförbundet och anslutningen till Teaterförbundets rättighetsbolag (Tromb). I Teaterförbundets kollektivavtal regleras rätten till ersättning oavsett om du arbetar som anställd eller egenföretagare (F-skattare). Genom Copyswede arbetar vi med de lagreglerade ersättningarna. Oavsett om ersättningarna grundas på avtal eller lag så inkasseras och utbetalas dessa genom Tromb.

Upphovsrättsersättningar är idag en betydande del av medlemmarnas inkomst. Under 2010 så uppgick de upphovsrättsligt grundande ersättningarna till 80 miljoner kronor!

När var hur - Teaterförbundets guide till upphovsrätten vill förklara hur vi arbetar med de upphovsrättsliga frågorna, ge ökad kunskap och gärna uppmuntra till debatt och diskussion. Här behandlas främst den ekonomiska sidan av upphovsrätten. Men lika viktig är att upphovsrätten är en del i vår demokrati – och den skall värnas och värderas på samma sätt som yttrandefriheten!

Mycket nöje med läsningen!

Anna Carlson Ordförande

Filmaffischer, 2000 – 2011

INLEDNING

Upphovsrätten har både nationellt och internationellt blivit ett viktigt instrument för kulturell utveckling och fritt skapande. Med stöd av upphovsrätten kan de konstnärliga yrkesutövarna också tillförsäkra sig en skälig inkomst för sitt arbete. Utan ett upphovsrättsligt skydd skulle upphovsmän och utövande konstnärer – ekonomiskt och ideellt – förlora kontrollen över sina verk och prestationer.

Den tekniska utvecklingen har onekligen inverkat på upphovsrättens utformning och haft en avgörande betydelse för spridningen av kultur. I stort sätt har lagstiftarna kontinuerligt lyckats anpassa reglerna till tekniska innovationer utan att rättigheterna urholkats. Inträdet i nuvarande högtekniska samhälle har gått fort. Idag kan filmer, fonogram och böcker kopieras och spridas med en rad olika metoder, som fått en allt större betydelse för att göra litterära och konstnärliga verk tillgängliga för allmänheten. Digitaliseringen, som inneburit att den tekniska kvalitetskillnaden mellan original och kopia upphört, har de senaste decennierna dominerat utvecklingen. Distributionen av inspelningar kan ske mycket snabbt, billigt och utan hinder av geografiska gränser. Men i en "digitaliserad värld" är en stark upphovsrätt av ännu större betydelse. Upphovsmäns och utövande konstnärers intresse av att användning av deras verk och prestationer endast sker efter medgivande och för en skälig ekonomisk ersättning har inte blivit mindre viktigt.

Upphovsrättens regler har tidvis varit ställda under debatt. Inte minst har teknisk utveckling givit upphov till diskussion om tillämpningen. De senaste årens utfall mot rättssystemet i anknytning till internet har – i all fall i de mest avsigkomna inläggen – lidit av brist på insikt om upphovsrättens betydelse för fria uttrycksmöjligheter. Framför allt har de stora mediebolagen anklagats för att försöka hindra den digitala användningen. Många motståndare har inte bara ifrågasatt rättskyddets utsträckning utan också agiterat för upphovsrättens avskaffande för att gratis skaffa sig tillgång till musik och film.

För att trygga människors frihet, integritet och rättigheter behövs myndighetsutövning på nätet på samma sätt som inom samhällslivet i övrigt. En verklig frihet kräver att andras rättigheter respekteras. För tillgängliggörande av konstnärliga prestationer är det svårt att tro att inte ett effektivt upphovsrättsligt skydd kommer att existera även i den framtida digitala miljö.

Men rättsreglernas skydd är inte tillräckligt. Inga ersättningar betalas ut automatiskt. De upphovsrättsliga avtalen och kontrakten spelar i praktiken en allt större

roll. En avgörande förutsättning för att verk och prestationer ska kunna användas och komma ut till en publik är att rättigheterna upplåtes eller ställs till andras förfogande. I det sammanhanget är de upphovsrättsliga avtalen avgörande.

För Teaterförbundet och Teaterförbundets Rättighetsbolag (Tromb) är en av de viktigaste uppgifterna att tillgodose upphovsmäns och utövares intressen, dels genom kollektivavtal, dels genom egna avtal och dels genom upphovsrättsliga förhandlingar. Förhandlingarna kan föras gentemot de direkta nyttjarna, men i stor utsträckning mot producenter och mediebolag och andra arbetsgivare. Kollektivavtalen är på Teaterförbundets områden utslagsgivande inte bara för att upprätthålla en skälig nivå på arbetsersättningar utan också för att garantera att de medverkande erhåller del av de intäkter, som deras prestationer ger upphov till. Nyttjandeersättningar utgår också till dem som slutit avtal genom sina helägda bolag eller enskilda firmor. Genom kollektivavtalen behåller upphovsmän och utövare sin rätt till privatkopieringsersättning, till vidareändningsersättning och till i framtiden kom-

mande ersättning från nya s k avtalslicensordningar. I praktiken visas att även den som anser sig kunna bestämma sina egna villkor i en förhandling inte skulle ha förutsättningar att nå godtagbara resultat om kollektivavtalen inte existerade.

Överenskommelser om de upphovsrättsliga villkoren har emellertid aldrig varit en lätt uppgift. Ofta har förhandlingarna varit sammanbundna med konflikter och strider. Teaterförbundet har dock – även när utövarna saknade rättigheter fullt ut – sett till att utnyttjare fått betala för användningen och att producenter fått erlagga viss procentandel av sina intäkter från exploatering av filmer, tv- och videoprogram.

Teaterförbundet och Tromb lägger ner ett omfattande arbete för att öka medlemmarnas intäkter. De totala ersättningarna, som fördelas till rättighetshavare inom Teaterförbundets område, har genom åren vuxit till avsevärda belopp. De totala intäkterna som kommer från de avtal och överenskommelser som Teaterförbundet och Tromb träffat uppgick 2010 till 80 miljoner.

	ÅR 2005		ÅR 2006	ÅR 2007	ÅR 2008	ÅR 2009	ÅR 2010
KOLLEKTIVAVTAL	14 720 026		18 060 855	18 940 407	16 576 526	21 478 846	38 221 284
PRIVATKOPIERING	3 972 431		4 666 955	9 537 249	10 969 107	11 882 961	9 301 500
VIDARESÄNDNING (INKL FILMEX)	11 541 579		12 966 528	13 327 297	16 050 510	16 482 601	14 263 629
OFFENTLIGT FRAMFÖRANDE	829 709		834 898	951 994	1 008 341	1 045 134	794 756
EGEN LICENSIERING	1 161 749		1 139 196	1 243 452	847 149	333 985	181 951
SVT LICENSPerioders. (SÄNDNING OCH VIDEO ON DEMAND)	8 500 000		8 765 000	8 527 197	10 231 406	10 260 395	12 096 731
SR/UR SÄNDNING/WEBBERSÄTTNING	3 207 005		3 909 950	4 275 154	4 524 398	4 411 588	3 998 288
UTBILDNINGSRADION	68 547		39 138	171 556	508 546	309 102	261 140
DUBBNING SVT BARNKANALEN*						353 000	357 000
INKASSERING SAMI	411 000		384 231	470 591	368 109	417 040	700 059
TOTAL SUMMA	44 412 046		50 766 751	57 444 897	61 084 092	66 974 652	80 176 338

* BETALAS FR.O.M. 2009 DIREKT TILL RÄTTIGHETSHAVARNA, TIDIGARE INGICK SUMMAN I KOLLEKTIVAVTAL

Diagrammet på föregående uppslag visar intäktsutvecklingen för Trombs utbetalningar under åren 2005 – 2010 för olika användningsområden. Härtill kommer kollektivavtalets sändningsersättningar, som betalas av Sveriges Television (SVT), Sveriges Radio (SR), Utbildningsradion (UR), dubbing SVT barnkanalen och ersättning inkasserad av SAMI bl a fonogram.

UPPHOVSRÄTTENS GRUNDER

Upphovsrättens framväxt har i första hand styrts av teknikens utveckling, men givetvis också påverkats av politikens och ekonomins kraftfält. Även om plagiering av andras skapade alster aldrig haft någon förankring hos gemene man, har utvecklingen fram till dagens laggivna skydd inte skett obehindrat. Kampen för upphovsmannens rätt att bestämma över användningen av sina verk har varit lång och i den processen har upphovsmännens gemensamt framställda krav och organisering haft stor betydelse.

Boktryckarkonstens utbredning i mitten av 1400-talet ledde till en snabb etablering av tryckerier, som snart infogades i ett privilegiesystem för boktryckare. Systemet gav boktryckare skydd mot konkurrens. Staten fick in särskilda privilegieavgifter och kunde dessutom kontrollera vad som trycktes. Successivt förflyttades rättigheterna att trycka och distribuera till författarna. Men det var i Frankrike under franska revolutionen, som upphovsrätten tog form som en individuell grundad mänsklig rättighet sammanlänkad med yttrandefriheten. Befriade från mecenater kunde författare, dramatiker och kompositörer själva försörja sig på sina yrken och de kunde fritt uttrycka sina åsikter.

I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet utvecklades nya spridningsmetoder; grammfonen, filmen och radion. Inspelningar av skådespelares, sångares, dansares och musikers prestationer skapade ett behov av rättsskydd. Det blev angeläget för de utövande konstnärerna att kunna kontrollera utnyttjandet av sina framföranden. Först 1961 genom den s k Romkonventionen fick de vissa rättigheter erkända internationellt. Utan konstnärernas samtycke skulle inga radiosändningar av framföranden få ske och inte heller inspelningar eller kopiering av inspelade framföranden. Från de här utgångspunkterna har det upphovsrättsliga regelverket - internationellt och nationellt - inte minst med hänsyn till ny teknik och med avseende på upphovsrättens utvidgade kulturella och ekonomiska betydelse, genom åren undergått stora revideringar.

En internationell överenskommelse om upphovsrättsliga verk tillkom 1886 genom den s k Bernkonventionen och som tidigare nämnts gav Romkonventionen utövande konstnärer konventionsskydd 1961. Ett ständigt arbete för lösningar av upphovsrättsliga frågor på internationell nivå äger rum inom ramen för WIPO (World Intellectual Property Organization). Förändringar på grund av den tekniska utvecklingen har WIPO tillgodosett 1996 genom två nya fördrag (WIPO Copyright Treaty, WCT) och (WIPO Performances and Phonograms Treaty, WPPT). Inom EU har arbetet med förändringar resulterat i åtskilliga direktiv. Bland vilka 2001/29/EG om

harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället intar en central plats.

Sverige fick sin första upphovsrättsliga reglering i 1810 års tryckfrihetsförordning. Idag finns regleringen av upphovsrätt och sammanhängande rättigheter i 1960 års *Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk* (upphovsrättslagen, förkortad URL). Sedan lagen infördes har omfattande förändringar gjorts. Bl a infördes 2004 ändringar som föranleddes av det nyss nämnda EU- direktivet. Praktiskt taget har emellertid bestämmelserna i 3 kap. URL om upphovsrättens övergång inte ändrats sedan lagens tillkomst. Därför tillsattes 2008 en upphovsrättsutredning med uppdrag att göra en översyn av reglerna i 3 kap. Utredningen, som också ska göra en redaktionell och språklig översyn av upphovsrättens regelverk, lämnade 2011 ett slutbetänkande.

Upphovsrätten innebär att upphovsmannen - den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk - har ensamrätt att förfoga över verket, dvs. bestämma över användningen av verket och därigenom erhålla ekonomisk ersättning för sitt skapande arbete. Dessutom har upphovsmannen ett ideellt inflytande över hur och i vilka sammanhang verket används.

Upphovsman är enligt svensk rätt alltid den fysiska person som skapat verket. På Teaterförbundets område är det i första hand den regissör, koreograf, filmfotograf, animatör, scenograf eller kostymtecknare, som själv eller tillsammans med andra upphovsmän utformat och gestaltat ett verk. Även andra av förbundets medlemskategorier t ex ljusdesigner, filmklippare, maskörer kan, i allmänhet tillsammans med andra, skapa upphovsrättsligt skyddade verk. Översättare har upphovsrätt till sina översättningar.

De utövande konstnärerna, dvs. skådespelare, sångare, musiker och dansare, som tolkar och levandegör (framför) ett verk, har numera rättigheter som i stort motsvarar upphovsmännens. De har primärt ensamrätt till sina framföranden och upptagningar (inspelningar) av framförandena. De har också ett ideellt skydd.

Med hänsyn till de investeringar som läggs ner i produktioner inom bild- och ljudmedier har också producenter skydd av URL. Även ljudradio- och TV-företag har rättigheter till sina utsändningar.

LITTERÄRA ELLER KONSTNÄRLIGA VERK

Ett verk kan vara *litterärt* eller *konstnärligt*. Verken är skyddade oavsett på vilket sätt eller i vilken form de kommer till uttryck. Till litterära verk räknas alla beskrivande

framställningar t ex skönlitteratur, föredrag, vetenskapliga arbeten, kartor, konstruktionsritningar, datorprogram. Till konstnärliga verk räknas t ex sceniska verk, musikaliska kompositioner, filmverk, alster av bildkonst.

För att ett verk ska vara skyddat av URL fordras dock att det är ett resultat av ett individuellt "andligt" skapande och att det utgör något nytt i förhållande till vad som skapats tidigare. Det ska med andra ord ha en individuell särprägel. Men det är inte vad som sägs - innehåll, fakta eller idé - som skyddas. Det är hur det sägs - det självständiga uttrycket - som har betydelse.

EKONOMISKA RÄTTIGHETER

Upphovsrätten kan indelas i en ekonomisk del och en ideell del. Till de grundläggande ekonomiska rättigheterna hör *mångfaldiganderätten* dvs. rätt till all slags framställning av exemplar och *rätten att göra verket tillgängligt för allmänheten*. Den senare befogenheten kan delas upp i flera delar: *överföring av verket till allmänheten*, *offentligt framförande av verket*, *offentlig visning av exemplar av verket och spridning av exemplar av verket till allmänheten*.

DEN IDEELLA RÄTTEN

Till den *ideella rätten* hör rätten att bli angiven som upphovsman och rätten att inte behöva se sitt verk ändrat eller tillgängliggjort för allmänheten i sådan form eller sådant sammanhang att det är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart.

INSKRÄNKNINGAR I UPPHOVSRÄTTEN

URL gör i flera fall inskränkningar i upphovsrätten. Den avvägning, som skett mellan upphovsmannens individuella intresse och intressen från samhälle och allmänhet att få fri tillgång till verken, syftar framför allt till att tillgodose informations- och yttrandefriheten.

Bl a får kopior av offentliggjorda verk – med undantag av bygnadsverk, datorprogram och exemplar i digital form av sammanställningar i digital form – framställas för privat bruk. Kopiering för privat bruk är dock förbjuden om förlagan till kopian framställts eller gjorts tillgänglig utan upphovsmannens eller utövarens tillstånd. I huvudsak handlar det om kopiering från nätet. Kopior får för särskilda ändamål framställas inom vissa arkiv och bibliotek. I överensstämmelse med god sed och i den omfattning som motiveras av ändamålet kan citat göras ur offentliggjorda verk, i viss utsträckning får allmänna handlingar återges fritt.

En annan typ av inskränkningar är s k *tvångslicenser*, då ett verk kan utnyttjas utan fö-

Inspelning av Svinalängorna. Foto: Rolf Konow, 2010

regående tillstånd så länge nyttjaren erlägger ersättning. Rätten att använda mindre delar av litterära eller musikaliska verk i samlingsverk för undervisning är ett exempel på en tvångslicensregel. Vid offentligt framförande av ljudupptagningar har utövande konstnärer och fonogramproducenter endast ersättningsrätt. Tvångslicensen gäller emellertid inte vid överföringar då enskilda kan få tillgång till upptagningarna från en plats och vid en tidpunkt de själva väljer (mottagning på begäran – on demand). I det sistnämnda fallet har således den utövande konstnären och producenten en ensamrätt.

AVTALSLICENS OCH PRIVATKOPIERINGERSÄTTNING

Inom nordisk upphovsrätt har särskilda avtalsregler införts s k *avtalslicenser*, som ger en användare rätt att utnyttja verk om avtal träffas med organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän och den rätten gäller också verk av utanförstående rättighetshavare. De finns avtalslicenser för flera olika utnyttjanden. En avtalslicens finns t ex för rätten att till allmänheten trådlöst eller genom kabel vidare-sända verk som ingår i en ljudradio- eller tv-utsändning. 2011 trädde en ny avtalslicens i kraft. Ett radio- eller televisionsföretag får överföra offentliggjorda verk till allmänheten om verken ingår i egna eller av företaget beställda produktioner, som har sänts ut före den 1 juli 2005. Beslut om införande av en generell avtalslicens på förslag från upphovsrätsutredningen förväntas under 2011.

Mot bakgrund till att den lagliga kopieringsrätten genom den moderna tekniken fått en allt större utbredning har det ansetts skäligt att upphovsmän i någon mån får en ekonomisk kompensation. Därför ska den som tillverkar eller importerar anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar för privat bruk, betala ersättning till upphovsmän. Lagregeln gick redan under förberedelserna till införandet under namnet kassettersättning, men ett mer adekvat och praktiskt vedertaget namn är privatkopieringsersättning. Också utövande konstnärer omfattas av reglerna om avtalslicens och de har rätt till privatkopieringsersättning.

AVTAL OM FILMNING

En särskild s k presumptionsregel i URL (§ 39) ger i princip producenter av film (audiovisuella produktioner) rätt att göra filmer tillgängliga för allmänheten såvida inget annat avtalats. Paragrafen är också tillämplig avseende skådespelare och andra utövande konstnärer. Endast musikaliska verk undantas från bestämmelsen.

UPPHOVSRÄTTENS GILTIGHET

Upphovsrätt till ett verk, förutom filmverk, gäller intill utgången av sjuttionde året efter det år då upphovsmannen avled. För filmverk gäller i stället att upphovsrätten

består intill utgången av sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av huvudregissören, manusförfattaren, dialogförfattaren eller kompositören. Utövande konstnärers rätt till inspelningen gäller i femtio år efter det år då inspelningen först gavs ut eller offentliggjordes. Nyligen har EUs ministerråd röstat igenom en förlängd skyddstid för fonogramupptagningar. Det vill säga skyddstiden för skivproducenter och medverkande musiker och artister förlängs till sjuttio år. Förlängningen ska vara införd i medlemsstaternas lagstiftning senast 2013.

ÖVERLÅTELSE AV UPPHOVSRÄTT OCH UPPHOVSRÄTTENS ÖVERGÅNG

Upphovsmän och utövande konstnärer vill naturligtvis i största möjliga utsträckning nå ut till en publik och få ersättning för sitt skapande arbete, men de kan sällan själv föra ut verken eller prestationerna. Ofta samverkar flera i ett skapelsearbete. De flesta tv- och filmproduktioner kommer till under medverkan av många upphovsmän och utövare. Dessutom fordrar medieproduktioner som regel stora resurser och insatser från producenter. I praktiken har den enskilde upphovsmannen svårt att sköta marknadsföring och distribution. Med hänsyn till sådana omständigheter får avtalen på upphovsrättsområdet en avgörande betydelse. I det sammanhanget är det viktigt att observera den tidigare nämnda presumptionsregeln i § 39 URL.

De upphovsrättsliga avtalsreglerna är i princip dispositiva, dvs. de ger parterna frihet att komma överens om villkoren. Genom avtal kan en fullständig och slutgiltig överlåtelse göras. Vanligast är emellertid att en förvärvare erhåller rättigheter i begränsat hänseenden, för ett visst angivet utnyttjande eller för en begränsad tid. För begränsad överlåtelse används i allmänhet begreppet upplåtelse. Det är i alla händelser viktigt att i avtal noga ange vad som överlåtits eller upplåtits. Om inte annat avtalats, får den som förvärvat upphovsrätt till ett verk inte ändra verket och inte heller överlåta rätten vidare. Den ideella rätten kan inte överlåtas. Den kan bara efterges avseende en till art och omfattning begränsad användning av verket.

Avtalsvillkor, som inskränker rätten till skälig ersättning för uthyrning av ljudupptagningar eller rörliga bilder är ogiltiga.

Avtalsfriheten drabbar ofta den enskilde konstnären negativt. I förhållande till en filmproducent, ett skivbolag eller ett bokförlag har upphovsmannen och utövaren normalt en svagare ställning och upphovsrättslagens avtalsregler saknar i vissa avseenden reella skyddsfunktioner. Genom att sluta sig samman i intresseorganisationer och fackförbund kan konstnärerna emellertid stärka sin ställning. Kollektiva upplåtelser och marknadstäckande avtal mellan fackliga organisationer och producenternas organisationer har haft stor betydelse för upphovsmän och utövare i

bevakningen av deras upphovsrättsliga intressen. Införandet av avtalslicenser, har också spelat stor roll för rimliga avtalslösningar.

SANKTIONER

I upphovsrättslagstiftningen finns ett system för straff och vitesföreläggande mot den som gör otillåtet intrång i upphovsrätten, dvs mot den som bryter mot föreskrifterna i upphovsrättslagen. Dessutom kan tvångsåtgärder för bevissäkring genomföras hos den som är skäligen misstänkt för att göra upphovsrättsintrång. Straff kan på normal straffrättslig grund utdömas som böter eller som fängelse i högst två år.

Brott mot upphovsrätten får åtalas av åklagare om målsägande anger brotten till åtal eller om åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

Vid sidan av det straffrättsliga ansvaret kan skadestånd utgå. Den som utnyttjar ett verk i strid mot upphovsrättslagen ska betala skäligt vederlag för utnyttjandet och om nyttjandet skett uppsåtligt eller av oaktsamhet ska ersättning för annan förlust och för lidande (s.k. ideellt skadestånd) betalas.

Genom den digitala tekniken med oändliga möjligheter till lagringar och överföringar av kopior med exakt samma kvalitet som originalet, har möjligheterna att upptäcka intrång i rättigheterna försvårats. Därför har det blivit nödvändigt att konstruera olika säkerhetssystem. I URL ges särskilt skydd för tekniska åtgärder. T ex är det straffbart att kringgå spärrar som ska hindra olovlig användning av filmer eller musik.

TEATERFÖRBUNDET OCH TROMB

Teaterförbundet, som ansluter yrkesverksamma upphovsmän, artister, teknisk och administrativ personal inom svensk teater, film, radio, tv och bio, har till huvuduppgift att i kollektivavtal med arbetsgivare tillförsäkra medlemmarna så bra löner och anställningsvillkor som möjligt. Teaterförbundet ska också tillvarata medlemmarnas upphovsrättsliga intressen.

För att förstärka förbundets möjlighet att tillvarata upphovsmäns och utövares intressen inom Teaterförbundets område bildades Tromb 1995. Tromb är helägt av Teaterförbundet.

Syftet med Tromb var också att få en samlad service för medlemmarna med inkassering och fördelning av ersättningar. Ett annat skäl var att motverka effekten av § 39 i upphovsrättslagen. Paragrafen förutsätter (presumerar) att upphovsmän och utövande konstnärer, som i princip har rätt att tillåta eller förbjuda användning av sina verk och prestationer, vid audiovisuella inspelningar har överlåtit rätten till vidareanvändning till producenten om inget annat avtalats. Om producenten inte har kollektivavtal är således den enskilde tvungen att själv vid varje inspelning träffa avtal om villkor och ersättning för användningen av film. Om nyttjanderätten är upplåten till Tromb kan inte en producent automatiskt överta exploateringsrätten till filmverk.

Anslutning till Tromb ska ses som en integrerad del av medlemskapet i Teaterförbundet. Rättighetshavare, som blir nya medlemmar i Teaterförbundet, ansluts därför automatiskt till Tromb. De kan emellertid senast tre månader från inträdet i Teaterförbundet anmäla att de inte önskar en sådan anslutning.

Genom anslutningen upplåter utövaren (skådespelare, sångare, dansare eller artist) eller upphovsmannen (regissör, koreograf, scenograf, kostymtecknare, filmfotograf eller animatör) till Tromb rätten att kopiera inspelningen (exemplarframställning) och att rätten att göra inspelningen tillgänglig för allmänheten genom att försälja, uthyra, utlåna exemplar, genom att överföra inspelningen till allmänheten t ex i television eller genom att framföra inspelningen offentligt t ex på biograf.

Medlemskap i Teaterförbundet innebär också att Teaterförbundet har i uppdrag att för medlemmens räkning inom förbundets bevakningsområde och i den utsträckningen gällande lag medger träffa avtal och överenskommelser om nyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk och prestationer. Anslutning till Tromb innebär att den anslutne upplåter sin upphovsrätt till inspelningar av verk till Tromb.

Teaterförbundet och Tromb har således båda till uppgift att tillvarata upphovsmäns och utövande konstnärers rättigheter. I stor utsträckning är rättighetsupplåtelsen överlappande, men i vissa fall företräder inte organisationerna samma rättighets-havare, eftersom inte riktigt alla medlemmar i Teaterförbundet ännu är anslutna till Tromb och några av de Trombanslutna kan tillhöra annat förbund än Teaterförbundet eller vara oorganiserade.

Teaterförbundet fortsätter även efter Trombs bildande att sluta kollektivavtal. Inom ramen för en viss inspelning upplåter en upphovsman eller en utövande konstnär rättigheter till en producent/arbetsgivare genom de individuella kontrakten, vilket i princip strider mot den enskildes upplåtelse till Tromb. Men under förutsättning att Teaterförbundet tecknat kollektivavtal med producenten/arbetsgivaren är en sådan upplåtelse möjlig, eftersom den situationen undantagits i Trombkontraktet och eftersom Tromb i särskilt avtal givit Teaterförbundet rätt och skyldighet att träffa sådana avtal.

Teaterförbundets kollektivavtal är således fortfarande det viktigaste skyddet för dina rättigheter. Är du inte säker på att producenten har kollektivavtal med Teaterförbundet måste du före en engagemangsuppgörelse alltid först kontrollera med förbundet att producenten har avtal. Har du överlåtit rättigheterna till Tromb kan du i princip inte utan överenskommelse med Tromb överlåta rättigheterna till någon annan. Tvister om dubbelupplåtelse är något som måste undvikas.

KOSTNADSEFFEKTIV FÖRVALTNING

Huvudprinciperna för det upphovsrättsliga arbetet, som sker i nära samverkan mellan Teaterförbundet och Tromb, är att skapa en ändamålsenlig och kostnadseffektiv förvaltning av rättighetshavarnas medel och att skapa goda betingelser för upphovsrättslig bevakning och utveckling

Tromb ska tillhandahålla en samlad service med inkassering, fördelning och distribution av ersättningar. Främst gäller det den ersättning film- och tv-producenter enligt kollektivavtalen betalar. Tromb sköter också distribution av privatkopierings-ersättning och lägger tillsammans med Teaterförbundet ner ett omfattande arbete på upphovsrättslig bevakning och avtalsteckning. En prioriterad uppgift för rättighetsadministrationen är att hålla kostnaderna nere och göra datarutiner effektivare, men ett litet kostnadsavdrag på utbetalda ersättningar är ofrånkomligt.

Upphovsrättsmedlen utgör en skuld till de enskilda rättighetshavarna så länge pengarna inte betalats ut. Policyn är att så snart som möjligt skicka ut ersättningarna. Av praktiska skäl sker detta med en viss fördröjning. Rättighetshavarna får emellertid tillgodogöra sig ränta på det kapital som Tromb och Teaterförbundet förvaltar.

UPPHOVSRÄTTLIG ADMINISTRATION

SÄRREDOVISAS

Även om det upphovsrättsliga arbetet är av betydelse för Teaterförbundet i sin helhet så är det till stora delar en särskild verksamhet som dessutom direkt berör avgränsade medlemsgrupper. Därför har Teaterförbundets verksamhetsplanering och ekonomiska redovisning strukturerats så att förbundet särredovisar upphovsrättsligt arbete och administration av upphovsrättsersättningar. En del av upphovsrättsmedlen utgörs av kollektivt intjänade medel eller medel som inte kan hänföras till enskilda rättighetshavare. Avkastningen av dessa medel används för upphovsrättsligt utvecklingsarbete nationellt och internationellt samt till olika former av yrkesfrämjande insatser (typ artistkatalogen).

KLYS

SAMARBETSORGANISATIONER

Upphovsrätten är en individuell rättighet. Den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk måste ge sitt tillstånd till andras användning av verket. På samma sätt måste en utövande konstnär ge samtycke till användning av ett framförande.

Den nya tekniken och de ökade spridningsmöjligheterna har emellertid medfört att den enskilde konstnären bara inom begränsade områden själv kan göra upp om ersättning och kontrollera omfattningen av användningen av ett verk eller ett framförande.

Då filmer och tv-program som regel skapas tillsammans av många utövare och upphovsmän inom olika yrkesområden är det nödvändigt med gemensamma överenskommelser.

De upphovsrättsliga ersättningarna får allt större betydelse för Teaterförbundets medlemmar och Teaterförbundets och Trombs arbete med upphovsrättsfrågorna har vidgats. Fackförbund och förvaltningsorganisationer har av nödvändighet mer och mer tagit över förhandlingar om ersättning och inkassering av ersättning.

För att göra verk tillgängliga för allmänheten utan invecklade och tidsödande förhandlingar med olika kategorier av rättighetshavare, har de nordiska länderna infört ett särskilt rättsligt instrument på upphovsrättsområdet; avtalslicensen. Den kan ge en användare rätt att utnyttja ett verk om avtal träffats med en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän och utövare. Den rätten gäller också verk av utanförstående rättighetshavare. Avtalslicensmodellen förutsätter samverkan mellan dem som företräder rättighetshavare.

Gemensamt uppträdande är viktigt också av andra skäl. Genom ett nationellt och internationellt samarbete mellan organisationer går det att sätta större kraft bakom krav på förbättringar och skapa en effektiv upphovsrättsbevakning. Teaterförbundet och Tromb samarbetar mer eller mindre nära med alla organisationer som företräder svenska upphovsmän eller utövande konstnärer och deltar dessutom i internationellt arbete genom internationella organisationer.

Här följer en kortfattad beskrivning av de organisationer, som Teaterförbundet tillhör och som Teaterförbundet och Tromb framför allt samarbetar med. Det är också organisationer som återkommer i andra avsnitt.

KLYS

Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd – KLYS – är, som framgår av namnet, konstnärsorganisationernas samarbetsorgan med 16 rikstäckande medlemsorganisationer.

Ord-området:

Sveriges Författarförbund, Sveriges Dramatikerförbund, Svenska Journalistförbundet, Sveriges Läromedelsförfattareshöbünd.

Bild-området

Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare, Svenska Fotografers Förbund, Sveriges Arkitekter

Ton-området:

Föreningen Svenska Tonsättare, Föreningen Svenska Kompositörer av Populärmusik, Federationen Svenska Musiker: (Svenska Musikerförbundet, Sveriges Yrkesmusikerförbund)

Scen-området:

Teaterförbundet – för scen och film, Svenska Regissörsföreningen, Oberoende Filmarnes Förbund, Unionen, fackklubbarna vid Sveriges Radio, Sveriges Television och Utbildningsradion

Teaterförbundet deltog i bildandet av KLYS 1959. KLYS' uppgift är att tillvarata organisationernas gemensamma intressen framför allt gentemot statsmakterna och inte minst på upphovsrättens område. Andra övergripande riktlinjer i KLYS' verksamhet är att förbättra de ekonomiska och sociala villkoren för yrkesverksamma upphovsmän och utövande konstnärer och att verka för en stark yttrandefrihet.

COPYSWEDE

Copyswede är en ekonomisk förening, som ägs av fjorton medlemsorganisationer:

Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS), Läromedelsförfattareshöbünd, Nordisk Copyright Bureau (NCB), Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation (SAMI), Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM), Svenska Fotografers Förbund, Svenska Musikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Svenska Tecknare, Sveriges Dramatikerförbund, Sveriges Författarförbund, Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare (KIF), Sveriges Yrkesmusikerförbund (SYMF) och Teaterförbundet.

Var och en av organisationerna företräder inom ett visst område upphovsmän och/eller utövande konstnärer.

Copyswede har till uppgift att på uppdrag av medlemsorganisationerna sluta licensavtal om rättighetsutnyttjanden på områden som kräver samverkan mellan olika kategorier av rättighetshavare.

Copyswede fungerar också som paraplyorganisation för samordnade förhandlingar inom vissa delar av upphovsrättsområdet och har samarbetsavtal med film- och fonogramproducenternas organisationer och med radio- och tv-företag. Copyswede har även ömsesidighetsavtal med systerorganisationer i andra länder och har därmed breddat basen för rättighetsupplåtelse och inkassering.

SAMI

För att kunna tillvarata rättigheter för musiker och artister, när utövande konstnärer 1961 fick rätt till ersättning för användning av grammofoonskivor, bildade Teaterförbundet och Musikerförbundet SAMI (Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation). SAMIs främsta uppgift är att samla in ersättning för inspelad musik, som används offentligt - i radio och tv men också på allmänna platser som restauranger och affärer. Genom nära samarbete med systerorganisationer internationellt och genom så kallade ömsesidighetsavtal representerar SAMI även utländska artisters och musikers intressen i Sverige och svenska intressen bevakas av motsvarande organisationer i andra länder.

SAMI ska också verka för utvidgning av utövande konstnärers rättsliga skydd. I anslutningskontrakt med SAMI överlåter den utövande konstnären på SAMI att för dennes räkning träffa avtal om ersättning för offentligt utnyttjande av inspelat framförande. För att undvika dubbelupplåtelse har Tromb och SAMI träffat överenskomelse med innebörd att SAMI tillvaratar rättigheter avseende musikinspelningar och Tromb rättigheter beträffande andra inspelningar.

KULTURSKAPARNA

Kulturskaparna är ett nätverk för opinionsbildning och samarbete på upphovsrättsområdet. Anslutna till Kulturskaparna är alla KLYS' och Copyswedens medlemmar samt Tromb och ALIS (Administration av litterära rättigheter i Sverige).

INTERNATIONELLA ORGANISATIONER

Genom det internationella skådespelarförbundet FIA (Fédération Internationale des Acteurs) deltar Teaterförbundet i skådespelarnas internationella upphovsrättsarbete. För film- och tv-regissörer sker det internationella samarbetet inom FERA (Fédération Européenne des Réalisateurshöbünd de l'Audiovisuel). Tromb är medlem av AEPO - ARTIS (Association of European Performers Organisations), som är ett organ för samarbete mellan europeiska förvaltningsorganisationer för utövande konstnärer.

Harald Hamrell och Trolle Davidsson vid inspelningen av Arne Dahl - Misterioso. Foto: Carl Thorborg

HÄRIFRÅN KOMMER ERSÄTTNINGARNA

De pengar Tromb fördelar och skickar ut till medverkande upphovsmän och utövare är huvudsakligen en följd av bestämmelserna i Teaterförbundets kollektivavtal, upphovsrättslagens regler om vidareändring av tv-program, om privatkopieringserättning och om offentligt framförande av tv-sändningar. Dessutom fördelar Tromb pengar från sin egen licensiering, catch up-ersättning och ersättning för offentligt framförande av tv-sändningar.

KOLLEKTIVAVTAL

Teaterförbundet träffar avtal om medverkan i Sveriges Television (SVT), Utbildningsradion (UR) och Sveriges Radio (SR). Vidare sluter Teaterförbundet avtal för film-TV- och videoinspelning med Medieföretagen, som företräder de flesta av landets film- och tv-producenter.

Teaterförbundet träffar också likalydande avtal – s k hängavtal – med medieföretag utanför arbetsgivarorganisationerna. I avtalen regleras ersättning för inspelning, sändning, visning och vidareutnyttjanden av filmer, video-, tv- och radioprogram. 2010 träffade Teaterförbundet också ett avtal med Svensk Scenkonst avseende sändning av scenkonstföreställningar i radio, tv och via elektroniska medier

VIDARESÄNDNING AV TV-PROGRAM

Den som oförändrat vill vidareända radio- och tv-program måste träffa avtal med en organisation som företräder ett flertal rättighetshavare inom ett visst upphovsrättsligt område. Vidaresändaren har sedan rätt att på avtalets villkor även utnyttja verk av rättighetshavare, vilka inte företräds av organisationen. Det spelar ingen roll vilken typ av teknik som används. Det kan vara kabelnät, bredbandsnät eller trådlösa nät. Det här är en av upphovsrättslagens s k avtalslicenser.

På uppdrag av Teaterförbundet och andra förbund som företräder upphovsmän och utövare förhandlar Copyswede om villkoren och ersättning för vidareändringar. Genom samarbete med Filmproducenternas Rättighetsförening (FRF), International Federation of the Phonographic Industry (IFPI) och radio- och tv-företagens samarbetsorganisation (UBOS) kan Copyswede erbjuda en heltäckande licens till den som vill vidareända.

I första hand träffar Copyswede avtal med kabeloperatörer om ersättning för vidareändring av tv-program. Men även ip-operatörer (tv-sändning via internet), hotell, skolor, företag och institutioner måste träffa avtal med Copyswede för vida-

resändning. Motsvarande organisationer i Norden (Kopioisto/Finland, Copydan/Danmark, Norwaco/Norge) ingår avtal om ersättning för kabelsändningar i respektive land. Sedan sker ett utbyte av pengar mellan organisationerna i förhållande till hur många hushåll som har tillgång till respektive lands sändningar. Copyswede kan dessutom erbjuda kabel-tv-operatörer i Sverige tillstånd att vidareända radio- och tv-kanaler från ett stort antal utomnordiska länder. Genom ömsesidighetsavtal med systerorganisationer i andra länder och genom samverkan med svenska och utländska film-, tv- och videoproducenter, samt tv- och radioföretag kan rättighetsupplåtelser bli heltäckande.

Dansk Skuespillerforbund har för sina medlemmar upprättat en motsvarighet till Tromb. Den organisationen heter Filmex och i samarbete med Tromb sker utväxling av ersättningar från vidareändningar inom respektive land. På så vis kan Filmex betala till danska skådespelare, som medverkat i svenska produktioner och Tromb till svenska skådespelare, som medverkat i danska produktioner. För utbyte av ersättningar och information har Tromb också kontakt med organisationer som företräder upphovsmän och utövare i andra nordiska länder och i Storbritannien.

PRIVATKOPIERINGERSÄTTNING

Den 1 januari 1999 fick upphovsmän och utövare här i landet rätt till privatkopieringsersättning (tidigare kallad kassettersättning). Rättigheten innebär att avgifter läggs på alla produkter som är särskilt ägnade för privatkopiering av verk.

Privatkopieringsersättning betalas av företag, som yrkesmässigt importerar, tillverkar och säljer olika typer av medier, som kan användas för inspelning, kopiering och lagring av musik, film och tv-program. Det gäller bl a inspelningsbara video- och ljudkassetter, cd- och dvd-skivor, mp3-spelare med inbyggt minne och dvd-spelare med inbyggd hårddisk. Från och med 1 september 2011 tar Copyswede ut ersättning också på usb-minnen och externa hårddiskar. Vissa undantag finns för sådana produkter som används i professionell verksamhet eller av organisationer för funktionshindrade.

Ersättningsnivåer, redovisning och betalning regleras i samarbetsavtal, som Copyswede träffat med Inspelningsmediainstitutet (IMI), Sveriges Radio och Hemelektronikleverantörer (SRL) och Elektronikbranschen (EB). Ersättningarna varierar från 0,60 kr på en CD-R upp till 900 Mg till 300 kr på en mediespelare med inbyggd hårddisk med lagringskapacitet över 250 GB. För usb-minne större än 2 GB 1 kr/GB med ett övre tak på 80 kr per enhet. För externa hårddiskar 80 kr per enhet.

CATCH UP

Catch up är benämning på tjänster, som ger en abonnent möjlighet att starta om ett

program under linjär sändning eller få ett program i den linjära sändningen uppspelad vid valfri tidpunkt inom en viss tid från sändningstillfället. SVT har under några år betalat för denna möjlighet avseende sina sändningar, men numera anser SVT att det inte längre finns anledning att stå för kostnaderna. Nu förhandlar Copyswede om ersättning med kabeloperatörer och ip-operatörer, som vill erbjuda sådana tjänster till sina abonnenter.

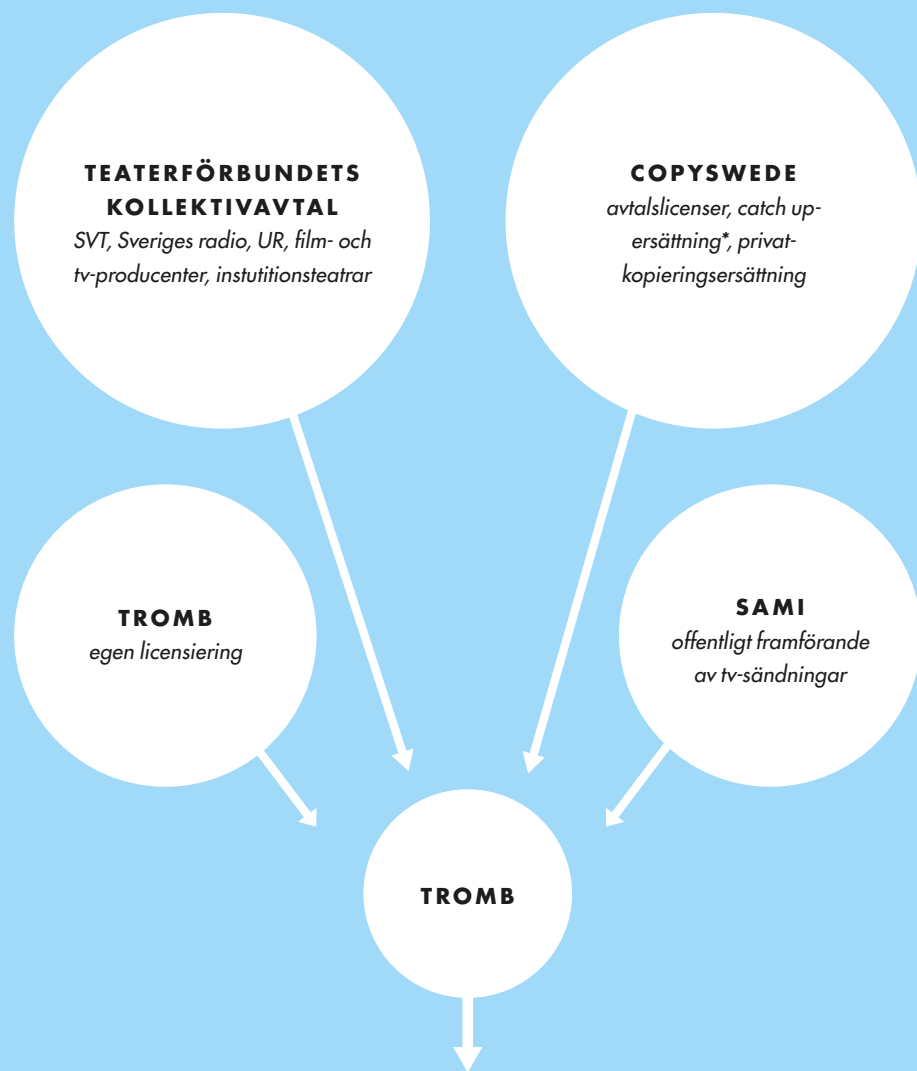
OFFENTLIGT FRAMFÖRANDE AV TV-SÄNDNINGAR

På uppdrag av Tromb insamlar SAMI ersättning för offentligt framförande av tv-sändningar i hotellfoajéer, på flygplatser och liknande.

TROMBS EGEN LICENSIERING

Tromb träffar avtal för nyttjanden som inte täcks av kollektivavtalen eller av licensieringsuppdragen till Copyswede eller SAMI. De avtal Tromb träffar kan avse användning av avsnitt ur filmer i ett nytt sammanhang eller användning av filmer eller tv-program i medier som inte omfattats av primära avtal.

Härifrån kommer de väsentligaste ersättningarna för vidarebefordran till rättighetshavarna

* Tjänst för en abonnent att starta om ett program som fortfarande sänds linjärt eller få ett program i den linjära sändningen uppspelad vid valfri tidpunkt inom en viss tid från sändningstillfället.

NYTTJANDERÄTTSERSÄTTNINGAR

Uppgifterna nedan har hämtats från avtalen:

SVT, UR, SR (2010-01-01 – 2011-12-31)
Film-, tv- och videoinspelning (2011-01-01 – 2012-12-31)
Tilläggsavtal institutionsteateravtalet (2011-01-01 – 2012-12-31)

Här återges avtalade ersättningar för de utnyttjandeformer som är mest förekommande. För fullständig redovisning hänvisas till respektive kollektivavtal, som kan hämtas Teaterförbundets webbplats (www.teaterforbundet.se).

SVT

För en sk grundersättning, som inkluderar arbete vid repetition och inspelning, har företaget rätt till ett visst grundutnyttjande: för en licensperiod eller för betal-TV eller för biografvisning eller för enskilt nyttjande.

Med licensperiod avses en period om 30 dygn under vilket SVT får utnyttja inspelning i egen tv-sändning, samt tillgängliggöra den för nyttjande på begäran via företagets internetdomäner. I fråga om tv-serier inträder begränsningen om 30 dygn efter det sist sända avsnittet i serien per säsong. Med den generella begränsningen att varje enskilt serieavsnitt får tillgängliggöras på detta sätt under maximalt sex månader.

Grundersättning plus 23 % av grundersättningen exklusive semesterersättning utgör ersättning för första licensperioden. Åternyttjande inom 8 år från grundutnyttjandet ersätts en licensperiod med 23 % av grundersättningen. Åternyttjande när mer än 8 år gått sedan grundutnyttjandet ersätts med 19 % av grundersättningen.

Produktioner som påbörjats före den 01-07-2006 omfattas också av licensperioder om 30 dagar och ersätts med procent av det individuella gaget enligt följande:

Sänt första gången före utgången av 1990	30 %
Sänt första gången under perioden 1991–1997	25 %
Sänt första gången 1998 och därefter	20 %

UR

För grundersättningen har UR med några viktiga undantag samma rätt som SVT till

grundutnyttjanden. För UR omfattar grundersättningen rätten till en tv-utsändning. Med tillägg om 4 % av grundersättningen kan inspelningen tillgängliggöras på företagets internetdomän under sex månader efter första sändningen. Med tillägg av 10 % av grundersättningen kan inspelningen tillgängliggöras på begäran på företagets internetdomän under sex månader i följd och företaget äger rätt att efter grundutnyttjandet åter tillgängliggöra inspelning på begäran för 10 % av grunder-sättningen. Tillgängliggörande på begäran är ett försöksavtal t o m 2011-12-31.

Återutnyttjandeersättning i allmän television baseras på grundersättning. Under första året omfattar ersättningen två sändningar:

<i>Båda sändningarna inom 30 dagar</i>	10 %
<i>En sändning inom 30 dagar och en sändning inom ett år</i>	12,5 %
<i>Båda sändningarna efter 30 dagar men inom ett år</i>	15%

Vid återutsändning efter ett år utges följande ersättningar:

<i>Under andra året</i>	15%
<i>Tredje t o m åttonde året</i>	20%
<i>Nionde t o m femtonde året</i>	25%
<i>Fr o m sextonde året</i>	30%

Till varje återutsändning fr o m tredje återutsändningen kan kopplas två "servicerepriser", som ska sändas inom 30 dagar efter återutsändningen. Ersättning utbetalas med 10 % baserat på återutsändningsersättningen. Barn- och ungdomsprogram ersätts dock alltid med 20 % av grundersättningen fr o m tredje året.

VIDAREUTNYTTJANDEN SVT/UR

Om inspelning utnyttjas utöver reprisering och vad som angetts som grundutnyttjande utgår ersättning i form av royalty på SVTs/URs bruttointäkter.

För s k enskilt nyttjande (försäljning av inspelningar i form av videogram, dvd och filer) har Teaterförbundet givit Copyswede i uppdrag att träffa avtal direkt med distributören. Royalty utgår med procent på varje försäldt exemplar i butiksledet, vilket visat sig ge bättre ersättning än att gå via SVT (producenten). SVT/UR har vidare rätt till utsändning i den s k SVT World-kanalen på villkor som regleras i avtal mellan SVT/UR och Copyswede.

Enligt särskilt avtal mellan Copyswede och SVT har SVT rätt till tillgängliggörande av vissa SVT-program på begäran via set-top boxar, samt rätt att låta annan tillgängliggöra SVT-program på begäran under 30 dagar efter utsändning i någon av SVTs kanaler. Även URs rätt till nyttjande av inspelningar för undervisningsändamål regleras i avtal med Copyswede.

För vidareutnyttjande av koreografiska verk träffas överenskommelse om ersättning från fall till fall med koreografen.

Grundersättningen har beträffande både SVT och UR värdesäkrats enligt en mellan parterna överenskommen beräkningsmodell.

SVERIGES RADIO /UR

Avtalet bygger på två olika ersättningar. Arbetsersättning för instudering, inställelse och inspelning. Sändningsersättning för utnyttjande. Ersättning för nyttjande utgår i form av procentuella tillägg av arbetsersättningen. Procenten varierar i förhållande till nyttjandets omfattning.

FILM och KOMMERSELL TV

Från och med den 1 januari 2007 trädde en ny överenskommelse mellan Teaterförbundet och Medieföretagen i kraft. Det gällde ett nytt system för ersättningar för utnyttjande av film- och TV-inspelningar, som producerats av film- och TV-bolag och de sändande TV-företagen TV 4 och TV5.

ROYALTY FÖR MÄTBARA INTÄKTER

Producenten ska erlagga 5,5 % av royaltyunderlaget (inklusive biografvisning) - det samlade producentnettot från distributören. Royalty ska även betalas för förköpta rättigheter t ex sändande tv-bolags sändningsrättigheter, som ingår som medel i produktionen.

Royalty för dubbning utgår med 3 % av royaltyunderlaget.
Royalty för speakning utgår med 2 % av royaltyunderlaget.

ROYALTY FÖR PRODUKTIONER MED MINIMIGARANTI

Minimigaranti (MG) är ett garanterat belopp, som en distributör i förväg betalar till producenten för distribution i ett eller flera visningsfönster. Distributionsförskottet använder producenten som delfinansiering av en film eller ett program. Producenten får ingen ersättning för den distribution garantin avser förrän intäkterna överskrider

beloppet för minimigarantin. Då inte producenten erhåller någon ersättning kan det under de här beskrivna förhållandena te sig rimligt att inte heller de medverkande ska erhålla royalty – i vart fall inte beträffande en del av minimigarantin, som i förväg faktiskt utbetalats till producenten. Principen om att olika utnyttjanden ska ge ersättning till de medverkande har här delvis eftergivits samtidigt som biografvisning numera också räknas in i underlaget för royalty

Tillämpning av minimigarantierna har givit upphov till ett särskilt regelsystem med olika royaltysatser i olika intervaller, vilket i princip betyder att ingen royalty utgår om intäkterna inte når över minimigarantin, i andra fall utgår royaltyn med 5,5 % och i enstaka fall med 11 %.

ROYALTY FÖR SÄNDNING – ICKE MÄTBARA INTÄKTER

För arbetsersättning med tillägg av royalty enligt nedan angivna bestämmelser har producenten rätt till en licensperiod för sändning i television och möjlighet att erbjuda streaming av program på begäran (VOD – video on demand) via internet, mobiltelefoni eller liknande elektroniska nät via tjänst som ägs eller kontrolleras av producenten eller ett samproducerande/beställande tv-bolag.

LICENSERIOD

Med licensperiod avses en period om ett bestämt antal dygn under vilket tv-bolagen har rätt att utnyttja produktionen i obegränsad omfattning för utsändning samt tillgängliggörande på begäran.

En första licensperiod kan klareras direkt i avtal med den medverkande förutsatt att den ekonomiska ersättningen för detta är klart definierad och avskild från arbetsersättningen samt inte understiger den ersättning som skulle ha utgått vid tillämpning av modellen för licensperiod. Teaterförbundet ska informeras om sådan överenskommelse.

För samproduktioner med svenskt tv-bolag som inte är medlem i Medieföretagen och där premiärvisning sker i tv-fönstret kan royalty för licensperioden i stället regleras enligt avtal mellan Teaterförbundet och aktuellt tv-bolag.

ERSÄTTNING ENLIGT LICENSERIODSMODELL

För tv-bolag med huvudkanal med en tittarandel på 15 % och över. Med huvudkanal avses följande typer av sändande kanaler: den kanal som inom respektive bolag har störst tittarandel, alla kanaler som har en tittarandel över 8%, samt alla kanaler som är fritt tillgängliga i marknätet i Sverige.

HUVUDKANALER, NISCHKANALER OCH VOD/WEBB/MOBIL	25 %	30 DYGN
EN HUVUDKANAL OCH VOD/WEBB/MOBIL	15 %	30 DYGN
NISCHKANALER OCH VOD/WEBB/MOBIL	6 %	6 MÅNADER
ENBART VOD/WEBB/MOBIL	3 %	6 MÅNADER

En sändning ska alltid anses vara en huvudkanalssändning om antalet tittare överstiger 1,5 miljoner.

Viss ändring av den procentuella ersättningen kan ske beroende av tittarandel och omsättningen för ett bolags VOD-verksamhet.

Oavsett kanal, sändningstid eller sändningstillfälle ska royalty utgå med 1,25 gånger royalty i ovanstående tabell för alla program där antalet tittare vid första visningstillfället överstiger 1,25 miljoner.

Beräkningsunderlaget utgörs av det individuella grundgaget och justeras årligen med samma procentsats som inkomstbasbeloppet.

HANTERING AV ROYALTY

Royaltyn skall betalas till Tromb halvårsvis senast den 28.2 respektive 30.9.

SCENKONST VIA ELEKTRONISKA MEDIER

Teatrar har rätt att använda inspelningar av föreställningar i radio, tv, via internet, försäljning av dvd i foajé, genom filförsäljning och e-bio. (Försöksavtal, som ska utvärderas senast 2012-12-31)

TV-överföringar som redan idag omfattas av avtalet mellan Teaterförbundet och SVT/UR regleras även i fortsättningen enligt detta avtal.

TILLGÄNGLIGGÖRANDE MOT VEDERLAG

Ersättning ska motsvara 14 % av distributörens bruttointäkter.

För e-bio (Folkets hus och parker) gäller en särskild miniminivå:

För sändning till färre än 60 % av tillgängliga digitala biografer får royaltyn inte understiga ersättningen för distribution utan vederlag, dock max 84 000 kr. För sändning till 60% av tillgängliga digitala biografer får royaltyn inte understiga ersättning för distribution utan vederlag gånger två, dock max 84 000 kr.

TILLGÄNGLIGGÖRANDE UTAN VEDERLAG

Ersättningen utgör 8 % av ett normbelopp (48 000 kr) gånger antalet medverkande utövare (högst tjugo medverkande) och 11 % av normbeloppet gånger antalet upphovsmän.

Om inte annat överenskommes mellan teaterinstitutionen och Tromb, betalar och redovisar teatrarna ersättningen till Tromb en gång per kalenderår. Tromb fördelar och utbetalar ersättningen till de medverkande.

VEM HAR RÄTT TILL ERSÄTTNING OCH HUR FÖRDELAS DEN?

KOLLEKTIVAVTAL

Avtalet avseende *medverkan i SVT/UR* omfattar i upphovsrättsligt hänseende artister (skådespelare, sångare, musikalartister, stuntutövare, dansare, mimare, dockspelare, cirkus- och varietéartister), regissörer, koreografer, scenografer, kostymteknare, A-fotografer. För animatörer omfattas endast medverkan vid inspelning av biograffilm.

Enligt *film-, tv- och videoinspelningsavtalet* omfattas artister (skådespelare, sångare, dansare, skådeartister), regissörer, koreografer, scenografer, kostymteknare, A-fotografer, animatörer.

Avtalet med SR/UR omfattar medverkan av artister (skådespelare, sångare, musikalartister) och regissörer.

Avtalet avseende scenkonstföreställningar via elektroniska medier omfattar medverkande upphovsmän och utövande konstnärer som omfattas av institutionsteateravtalet.

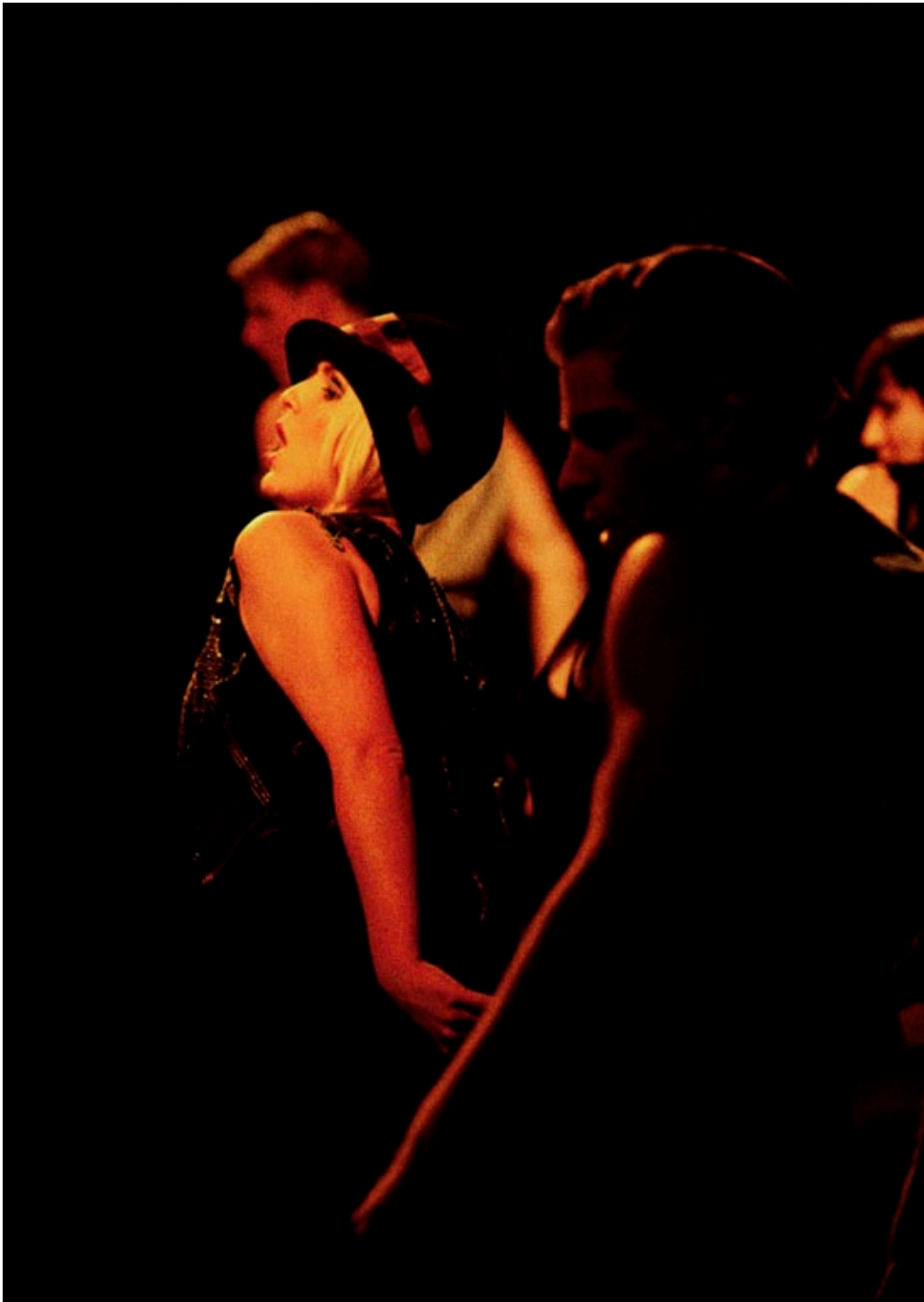
Tromb utbetalar alla ersättningar med undantag av åternyttjandeersättningar, som enligt kollektivavtalet med SVT/UR betalas av SVT och UR och sändningsersättningar som enligt kollektivavtalet med SR/UR betalas av SR/UR.

Tromb fördelar ersättningen till de medverkande, som enligt avtal eller lagstiftning är berättigade till upphovsrättsersättning, i proportion till var och ens grundgage eller i proportion till var och ens insats.

VIDARESÄNDNING, UTLANDSSÄNDNINGAR & PRIVATKOPIERING

Copyswede inkasserar ersättningarna på uppdrag av olika grupper av rättighets-havare. Varje år träffas en fördelningsöverenskommelse mellan Copyswede och radio- tv-företagen (UBOS), filmproducenterna (FRF), samt fonogramproducenterna (IFPI). Copyswedes andel av ersättningarna för upphovsmän och utövande konstnärer fördelas på upphovsrättsliga grunder till berörda rättighetshavargrupper efter godkännande av samtliga medlemsorganisationer.

Upphovsmän och utövande konstnärer som medverkat i tv-program eller filmer som sänts i någon tv-kanal har rätt till ersättning om sändningarna blir föremål för

Maria Petersén i Östgöteaterns föreställning Chicago. Foto Carl Thorborg.

oförändrad vidareändning. Ersättning utgår också till de som medverkat i SVTs utsändningar över satellit (SVT-World, som tidigare omfattade SVT-Europa) och vidareändning av svenska tv-kanaler över marknätet i Finland. Rätten till ersättning gäller såvida inte något annat följer av det enskilda inspelningskontraktet. Enligt Teaterförbundets kollektivavtal behåller den medverkande rätten till ersättning för vidareändning.

Laglig kopiering av rörliga bilder görs av program och filmer som sänds i tv. Huvuddelen av ljudkopiering för privat bruk avser verk utgivna på CD-skivor, kassetter och radioprogram. Ersättning utgår till upphovsmän och utövande konstnärer som medverkat i inspelningar och utsändningar av ovanstående slag.

Copyswede fördelar ersättningen mellan olika rättighetshavargrupper. Tromb betalar ut ersättningen till upphovsmän och utövande konstnärer avseende rörliga bilder på Teaterförbundets område. På ljudområdet har undersökningar visat att det till övervägande del är musik som kopieras. Ersättning till sångare och musiker fördelas och utbetalas av SAMI.

Den individuella fördelningen inom gruppen sker i förhållande till var och ens insats i programmet. Värderingen av dessa insatser görs med utgångspunkt från erhållet grundgage och för vidareändning med hänsynstagande bl a till vilken kanal som programmet sänts i och antalet sändningar. Värdering för privatkopiering sker bl a med hänsyn till vilken typ av program medverkan avser och hur frekvent programtypen kopierats.

Den individuella fördelningen till den enskilde rättighetshavaren sker cirka två år efter sändningsåret.

OFFENTLIGT FRAMFÖRANDE AV TV-SÄNDNINGAR

Ersättningen som SAMI insamlar på uppdrag av Tromb för offentligt framförande av tv-sändningar i hotellfoajéer, på flygplatser och liknande fördelas enligt principerna för vidareändning och utbetalas av Tromb.

TROMBS EGEN LICENSIERING

Tromb fördelar ersättningen till de medverkande i förhållande till deras insats.

ÖVRIGA ANVÄNDNINGSMRÅDEN

SAMI träffar avtal med tv- och radioföretag om ersättning för användning av fonogram och andra ljudupptagningar, samt med restauranger, hotell, gym och liknande platser om ersättning för offentlig användning av fonogram. Före fördelning till

de medverkande delas ersättningarna lika mellan SAMI och IFPI. Till grund för den individuella fördelningen till musiker och artister ligger inspelningslistor som fonogramproducenten skickar till SAMI när en ny skiva spelas in. Listorna stäms sedan av mot årlig nyttjanderapportering från radio och tv-företag.

ADMINISTRATION

NÄR SKER UTBETALNINGARNA

Tromb betalar ut ersättningar som har sitt ursprung i kollektivavtalen under december månad och ersättningar som avser vidareändringar, privatkopiering, utlandsändringar och offentliga framföranden av tv-sändningar under juni månad. Ersättning från Trombs egna licensieringar betalas ut i omedelbar anslutning till användarens inbetalning. Utbetalningar kan också ske på andra tider av året bl a beroende på att medverkandeuppgifterna inte varit kompletta vid första utbetalningen.

SKATTER OCH AVGIFTER

Enligt Teaterförbundets kollektivavtal betraktas royaltysättningen som inkomst av tjänst. Därför gör Tromb skatteavdrag och betalar in sociala avgifter för var och en.

Ersättningen för vidareändringar, för utlandssändningar och privatkopieringserättningen är en ren upphovsrättslig ersättning och den enskilde får själv betala skatt och sk egenavgifter.

Många rättighetshavare tycker det kan vara besvärligt att göra sådana inbetalningar och det kan vara lätt att glömma bort. Tromb erbjuder sig därför att betala in skatt och avgifter direkt till rättighetshavarens skattekonto. Rättighetshavaren måste dock träffa ett avtal om Trombs rätt att göra sådana inbetalningar. Avtalsblankett finns på www.teaterforbundet.se under Upphovsrätt och Tromb.

Upphovsrätten är en individuell rättighet. Ersättningen till den som skapat ett verk eller framför ett verk har enligt upphovsrättslagen och enligt kollektivavtalen sin grund i en personlig prestation. Emellertid är det inte ovanligt att upphovsmannen eller den utövande konstnären numera har en egen firma eller ett bolag och låter bolaget ställa konstnären till en uppdragsgivares förfogande för att utföra en prestation. Detta får till följd att bolagets innehavare vill att nyttjandeersättningar ska gå till bolaget. För att möjliggöra en sådan överföring måste Tromb träffa ett avtal med rättighetshavaren, som ger Tromb rätt att betala ersättningen till bolaget. Blankett för överenskommelse om sådana överföringar finns på www.teaterforbundet.se under Upphovsrätt och Tromb.

Bolagsfrågan aktualiserar också frågan om moms. Momsens intåg på upphovsrättsområdet har inneburit att alla avtal om utnyttjande av upphovsrättsliga verk och avtal om användning av ljud- eller bildupptagningar av utövares framföranden

är belagda med 6 % moms. Detta gäller också för avtal som Tromb träffar om nyttjanden.

Momsplikten kan innebära att den som har rätt till upphovsrättsersättning och innehar firma eller bolag blir skyldig att redovisa moms. Skyldighet att redovisa moms är kopplat till kommunalskattelagens regler om yrkesmässig verksamhet och näringsverksamhet, vilket normalt drivs i en inregistrerad firma eller bolag. Men en verksamhet kan också bedömas yrkesmässig om den bedrivs i former som kan jämföras med rörelse. Momsskyldigheten kan vara en fördel genom avdragsmöjligheten för ingående moms med upp till 25 % på de inköp som görs i verksamheten. Den som normalt arbetar som löntagare är inte skyldig att redovisa moms för inkomst av tjänst eller upphovsrättsersättningar.

ADMINISTRATIVA AVGIFTER

För att täcka en del av Trombs administrationskostnader för fördelning, utbetalning och andra administrativa åtgärder tar Tromb ut en avgift om 10 % av ersättningarna. Om rättighetshavaren inte är medlem i Teaterförbundet eller inte ansluten till Tromb uttas en extra avgift på 2,5 %. För den som varken är medlem i Teaterförbundet eller ansluten till Tromb blir den extra avgiften 5 %.

Tromb tar inte ut någon avgift för administration av ersättningar som inkasseras av Copyswede. Tromb fakturerar Copyswede för arbetet med distribution och arbetet med utbetalning till dödsbon och eftersökning av okända rättighetshavare.

DET FORTSATTA ARBETET

Teaterförbundet och Tromb har ett viktigt arbete framför sig. Huvuduppgiften kommer fortfarande vara att skapa avtal, som ger medlemmarna rimlig betalning för användningen av deras verk och prestationer. Kollektivavtalen kommer säkerligen att fortsättningsvis vara det viktigaste instrumentet för överenskommelser om villkoren för primär medverkan. Samtidigt måste det skapas garantier för att ersättning för vidareutnyttjanden kommer upphovsmän och utövare till del. I båda fallen är en stark upphovsrättslig lagstiftning grundläggande för rimliga utfall.

Ytterst handlar lagstiftningen inom upphovsrätt, liksom inom andra områden, om politiska beslut. Remissyttrande över upphovsrättsutredningens slutbetänkande ska lämnas under hösten 2011 och därefter bli föremål för behandling i riksdag och regering. Att upphovsmännens och utövarnas organisationer KLYS, Copyswede och Kulturskaparna kan stå enade och bilda gemensam front mot förslag, som hotar upphovsrättens fundament, har stor praktisk betydelse. Det går inte här att säga hur den slutliga lydelsen av rättsreglerna kommer att utformas. Meningen är emellertid att en ny upphovsrättslag ska träda i kraft 1 januari 2013.

INTERNATIONELL UTVECKLING

Upphovsrätten har fått allt större förankring på det internationella planet. De senaste decenniernas tekniska utveckling för spridning av verk och prestationer har självfallet bidragit till en sådan relevans. Sverige har som tidigare nämnts anslutit sig till en rad internationella konventioner. Ett ständigt arbete för lösningar av upphovsrätsfrågor på internationell nivå pågår inom WIPO (World Intellectual Property Organization). Numera måste politikerna inte bara ta kulturpolitisk utan också handelspolitisk hänsyn i lagstiftningsarbetet. Det är framför allt USA som istället för att låta sig inordnas inom WIPO-sekretariatets förhandlingsordning, styrt över beslutsprocesser till WTO (World Trade Organization). Inom WTO träffades 1994 en immaterialrättslig överenskommelse, som går under namnet TRIPS (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights). TRIPs grundläggande principer anknyter till Bern- och Romkonventionerna och även om syftet är att stärka det upphovsrättsliga skyddet för gränsöverskridande utnyttjanden, dominerar den handelspolitiska inriktningen, som inte tar hänsyn till konstnärliga verks speciella natur och som därför inte utan vidare kan jämföras med andra varor och tjänster. Förhandlingarna om ett nytt internationellt handelsavtal, som går under namnet ACTA (Anti-counterfeiting Trade Agreement), har varit mycket omdiskuterat. Främst därför att förhandlingarna omgärdats av stor sekretess. Av vad som hittills framkommit handlar det om åtgärder mot piratkopiering och va-

ruförfalskningar och har inte, vilket många trott, så många beröringspunkter med internet.

Sveriges medlemskap i Europeiska unionen (EU) har fått en avgörande betydelse för den nationella lagstiftningen och för våra relationer till andra länder. Fördraget om Den Europeiska Gemenskapen (EG) är ett avtal mellan stater som på definierade områden har avhånt sig självbestämmande till förmån för ett gemensamt beslutsfattande. Inte minst gäller det upphovsrättsområdet, även om EG-fördraget i sig självt inte innehåller några direkta bestämmelser om immaterialrätt. Men då EU-samarbetet har som grund att varor och tjänster ska kunna röra sig fritt över gränserna och kunna tillhandahållas på samma villkor, har harmonisering av de immateriella rättigheterna inom EU varit angelägen. Idag går det att tala om en särskild EU-upphovsrätt, eftersom medlemsstaterna är tvingade att i sina egna lagstiftningar som minimum införliva bestämmelserna i de direktiv som ministerrådet antar.

Från början av 1990 och framåt har ett intensivt arbete i EU lett till att ett stort antal direktiv antagits. De har innehållit en renodlad upphovsrättslig materia, men också frågor om media med upphovsrättslig anknytning. Direktiven har inte inneburit några revolutionerande förändringar för svenskt vidkommande. I huvudsak har det dock inneburit en förstärkning av upphovsrätten och i en del avseenden med koppling till den nya tekniken har helt nya regler införts, t ex genom direktivet från 1991 om rättsligt skydd för datorprogram och i det senaste direktivet från 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället, det s k Infosocdirektivet. Det är direktivens mål och krav som ska uppfyllas. Den konkreta regleringen lämnas till medlemsstaten att besluta om. Tolkningstvister avgörs av EU-domstolen.

Något förslag, som direkt inriktats på förstärkning av upphovsrätten på internet, har inte lagts fram i EU. Visserligen banade den s k ipred-lagen väg för att rättighetshavare skulle få möjlighet att få ut information från en internetleverantör om vilket abonnemang som använts vid ett upphovsrättsligt intrång via internet, men några övriga krav på internetleverantörernas medverkan för att få stopp på olagliga utnyttjanden ingick inte. Ipred är en förkortning av Intellectual Property Rights Enforcement Directive dvs Europaparlamentets och rådets direktiv om säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter. Ipred-lagen har i tidningsartiklar fått heta fildelningslagen, men det bör påpekas att lagens regler omfattar hela det immaterialrättsliga området och inte bara intrång genom internet.

2011 kom ett direktiv om s k föräldralösa verk (orphan work). Kulturinstitutioner innehar många fotografier, filmer och böcker, som saknar uppgifter om upphovs-

män. Syftet med direktivet är att institutionerna ska kunna digitalisera och göra verken tillgängliga i Europa, som en del av dokumentationen av vårt kulturarv. Direktivförslaget, som bygger på att rättighetshavarna ska spåras genom omsorgsfull efterforskning, uppfyller tyvärr inte krav på rättsäkra och kostnadseffektiva lösningar. Särskilt gäller det audiovisuella verk, som kännetecknas av bidrag från många upphovsmän och utövare, vars rättighetsklarering skett under skiftande förutsättningar. I normalfallet kommer det att gå att spåra några enstaka rättighetshavare, men inte alla.

Teaterförbundet är kritiskt till förslaget också på andra punkter bl a att vederlagsfri användning strider mot konventionsenliga, upphovsrättsliga principer och att en utvidgning av den nordiska avtalslicensmodellen riskerar att omintetgöras genom direktivförslaget. Det kan tilläggas att det hittills varit svårt att i övriga Europa vinna gehör för avtalslicenssystemet. Förhoppningar på bättre förståelse med tiden finns dock kvar.

EU-kommissionen har 2011 presenterat en s k Grönbok om rättighetsklarering vid gränsöverskridande distribution av audiovisuella verk on line. Det är öppet för alla upphovsrättsintressenter att lämna synpunkter på dokumentet. Dessa yttranden ska sedan kunna bilda underlag för kommissionens kommande förslag och prioriteringar. Ett förslag till ramverk för kollektiv rättighetsförvaltning har aviserats. Kommissionen har dessutom 2011 offentliggjort en allomfattande strategi för förstärkt immaterialrättsligt skydd inom Europa med syfte att nå en enda, enhetlig europeisk marknad. Under de närmaste åren kan vi räkna med att förslag inom olika områden läggs fram. Möjligen kan en skärpt lagstiftning för internetanvändning komma med i detta sammanhang.

DEN NYA TEKNIKEN

Datoriseringen, digitaliseringen och internet har genom en dynamisk kombination av tekniska komponenter och en sammansmältning av olika medier medfört en nästan obegränsad möjlighet att lagra, kopiera, manipulera och distribuera verk och delar av verk. Och utvecklingen av nya lösningar och sammankoppling av system fortskrider. Men det är kanske fel att i det här sammanhanget fortfarande använda orden "den nya tekniken", snart har en hel generation växt upp med den. Huvudorden i mediediskussionen har i vart fall sedan slutet av 1990-talet varit: internet, digitalt och mobilt.

Internet har gjort information lättillgänglig. Vi kan hålla oss uppdaterade på en massa olika områden genom den nya tekniken. Men nätet fungerar också som ett

allmänt kommunikationsinstrument och serviceorgan, där de interaktiva funktionerna spelar stor roll, inte minst gäller det socialt medieutnyttjande. Det bloggas, twittras och facebookas i stor omfattning. Många vill sprida sina åsikter och kommentera andras.

Men webbens informationsflöde till trots, den absolut största efterfrågan på internet handlar om musik och rörliga bilder. Och när möjligheterna att världsvitt sprida film och musik utvidgats så enormt har också de kommersiella intressena växt. De dominerande aktörerna inom både teknik och program riktar i hög grad sina intressen mot film, tv-serier och datorspel. Tjänster med program och filmer på beställning (on demand) har fått en fast etablering. Allt fler ser tv-program i mobilen eller använder datorn för att se på tv. Tv-bolagen gör sina program tillgängliga på nätet. Det nya mantrat är att man ska kunna ta del av material när man vill och hur man vill. Under senare år har många elektroniskt, digitalt utgivna böcker (e-böcker) utvecklats och texten har kompletterats med både bild, ljud och film.

STÄNDIG UTVECKLING

I hård konkurrens pågår en ständig teknisk utveckling inom medieområdet. De senaste åren har vi kunnat iaktta att datorerna blivit än kraftfullare, lagringskapaciteten på hårddiskar har blivit större, bandbredden och överföringshastigheten har ökat och datortjänster har gått över till mobilt och trådlöst internet. Vi kan välja skärm mellan tv-apparaten, datorn eller mobilen. Samtidigt tas det hela tiden fram nya spelare, pekplattor, bärbara datorer, digitalkameror och smarta mobiltelefoner med större minnesfunktioner och med olika applikationer (se appar). Beroendet av en persondator minskar och ersätts av mobila apparater, som hanterar mängder av strömmar av information.

Den lagliga privatkopieringen byter också teknik. Kopiering som tidigare gjordes på dvd- och cd-skivor sker idag i ökad utsträckning med usb-minnen, externa hårddiskar och mobiltelefoner. Ersättningen för privatkopiering har i Sverige minskat med över 100 miljoner de tre senaste åren (2007 – 2010). Det har fått till följd att Copyswede måste ta ut ersättning också på den nya teknik som används för privatkopiering.

Hela tiden utvecklas nya operativsystem och nya teknikföretag etableras. I framtiden kan vi vänta oss tv-sändningar med högre upplösning och slimmade tv-apparater på 63 tum, inbyggd 3d, hd och kanske ultra hd laser-tv. Det talas om videotapeter och glasögon för Virtual Reality. Den nya generationen (4 g) för mobilnätet ska klara surfhastigheter på upp till 50 Mbit/s. Ingen har det exakta svaret på morgondagens teknik. Ingen kan säga vilka system som kommer att bestå eller vilka

företag som kommer att dominera marknaden framdeles. Det som skrivs om teknik på de här sidorna kan inom kort ha förändrats.

I takt med utvecklingen har givetvis också användningen ökat. I början av år 2000 fanns cirka 250 miljoner internetanvändare och 500 miljoner mobilabonnemang. I början av 2011 fanns 2 miljarder internetanvändare och över 5 miljarder mobilabonnemang. För telebolag, teknikföretag och tjänsteleverantörer handlar utbyggnaden om affärer. Innehållet tycks ofta spela en underordnad roll.

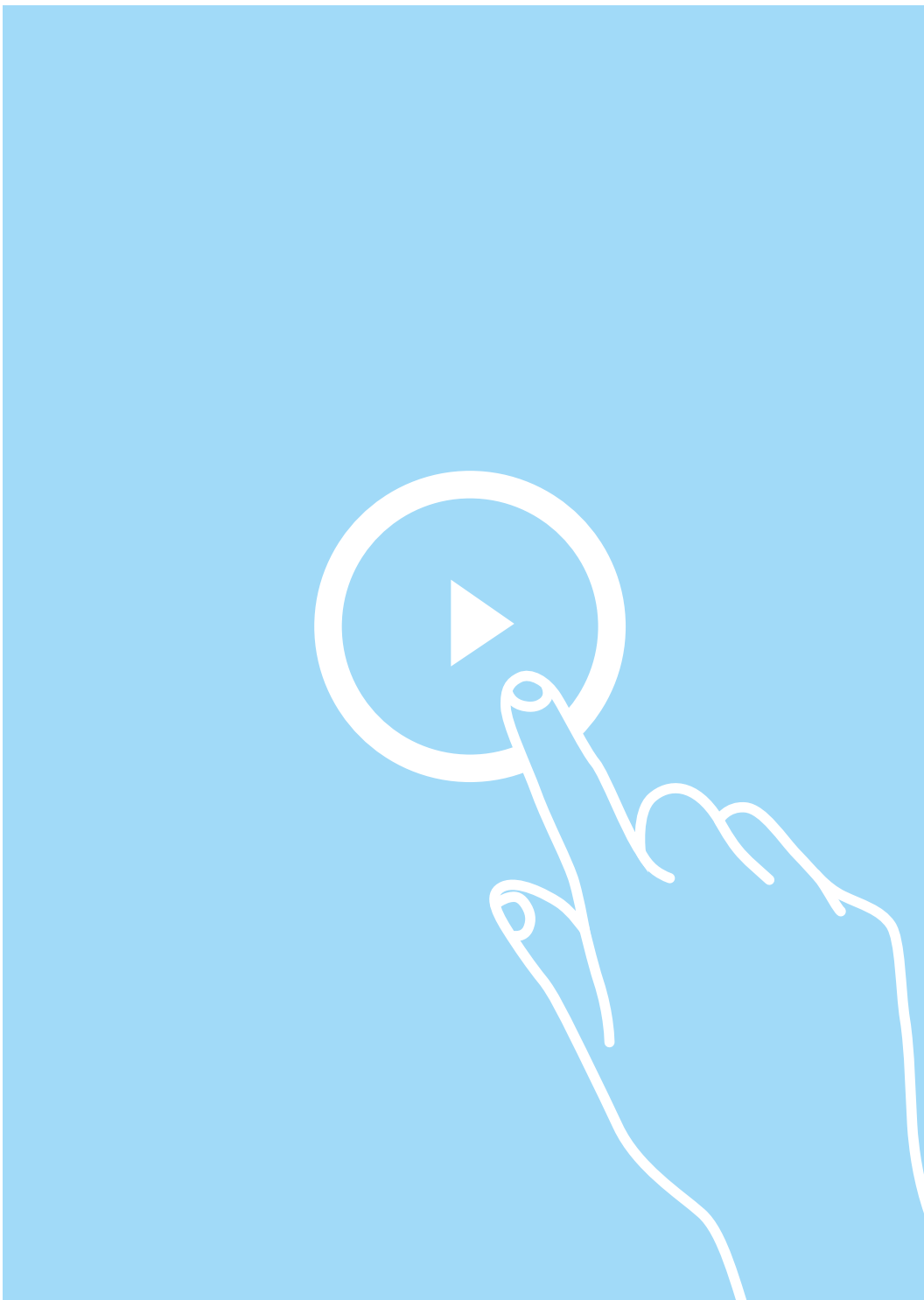
Men även om nätet utan tvivel inneburit omvälvning på olika områden, så får det inte övervärderas. Det omfattar inte allt och alla. Enligt uppgifter från World Internet Institute var det 1,5 miljoner svenskar, som 2010 inte alls använde internet. I datorer och mobiler finns en uppsjö av program med mer eller mindre avancerade funktioner, som sällan används. Alla äldre, beprövade medier - om än med minskad attraktionskraft i några fall - finns ju kvar. Ny teknik kommer till användning på många sätt i dessa medier. Tidningar ges ut både i tryck och som Ipad. Biograferna lever vidare och upprustas med digital teknik. Teaterscenen och konsertsalongen kommer inte att försvinna, för ingenting kan ersätta det levande mötet med skådespelare och artister.

OLAGLIGHETER HAR BRETT UT SIG

Den nya informationstekniken är inte problemfri eller rättare sagt: det har öppnats ett nytt utrymme för olagligheter. För att skydda sig mot olika typer av intrång behövs säkerhetssystem och krypteringar, som kan hålla virussmitta, e-postmaskar, hackare och annan kriminalitet borta. Den illegala uppladdningen och nedladdningen av upphovsrättsligt skyddat material har fått stor omfattning. Internet har länge fungerat som en inkörsport för dem som vill tjäna pengar på andras skapande. Upphovsrättsintrång är ett av de vanligaste brotten på nätet.

2006 gjordes en undersökning som visade att över en miljon svenskar hade ägnat sig åt olaglig nedladdning och ca 15 miljoner filmer hade laddats ned illegalt i Sverige under ett år. Visserligen har de lagliga alternativen för att ta del av upphovsrättsligt skyddat material på nätet växt, men fortfarande används en stor del av bredbandskapaciteten för olaglig spridning. 2009 märktes en nedgång i den illegala nättrafiken, men 2010 kunde åter en ökning konstateras enligt Stiftelsen för Internetinfrastruktur.

Olaglig fildelning populariserades 1997 genom fildelningsprogrammet Napster. Men när Napster stängdes kunde användare gå över till Grokster och när Grokster förbjöds flyttade de till The Pirate Bay. Ett system med sociala torrentfiler introducerades. Filer som möjliggör sammankoppling av många datorer i ett nätverk och en maxi-

mering av hastigheten genom samtidig uppsamling av bitar från andra som har den film som ska laddas ner.

KODER STYR MER ÄN LAGAR

Upphovsrätten äger naturligtvis tillämplighet på nätet. Det går att räkna upp många processer, där talan på upphovsrättslig grund väckts mot enskilda fildelare och framför allt mot fildelningsnätverken och organiserat pirateri över hela världen. Fildelningssajter har stängts och de ansvariga för olagligheterna har fått betala hundratala miljoner i skadestånd. Men när ett fildelningsprogram försvunnit har det kommit nya. Fortfarande fungerar lagstiftningen långtifrån optimalt på nätet. Det har varit koder som styr mer än lagar. Det effektivaste sättet att komma åt intrång har i vissa fall varit att skapa särskilda program och tekniska skyddssystem för upphovsrättsligt material.

Sverige var länge en tillflyktsort för fildelningsnätverk, som stängts av i andra länder. Den svenska regeringen var också senfärdig att införa ipred-lagen. Först 2009 kom lagreglerna in i den svenska upphovsrättslagen. Regeringen har inte heller varit intresserad av att ställa krav på internetleverantörernas medverkan mot piratverksamhet. Denna brist på beslutsamhet underblåstes i början av 2000 av en aggressiv skara nätaktivister bakom en sammanslutning, som gick under namnet Piratbyrå. Aktivisterna, som fick en del politiker från olika partier i sitt följe, gick ut med slagord såsom "fildelning är en rättighet" och "film är bäst när det är gratis". I sitt ifrågasättande av upphovsrättens existensberättigande fick de också visst gehör i media. De var, som en av dem skrev, glada över "att vara insektssvärmen som kalasar på upphovsrättsindustrins kvarlevor", men utelämnade för det mesta vad bristande respekt för upphovsrätten innebär för författare, regissörer, skådespelare och sångare. Till de logiska kullerbyttorna bland dem som förespråkade gratis tillgång till film och musik på nätet hörde att de aldrig ifrågasatte kostnaderna för uppkoppling och nättrafik. Att internetleverantörerna tjänar pengar på den illegala nedladdningen spelar säkert stor roll för den ovilja de hittills visat för att ta ansvar för vad de förmedlar i sina nät.

Kampanjen för fri fildelning kulminerade under det uppmärksammade åtalet mot The Pirate Bay. Flera av Piratbyråns anhängare var senare med att bilda Piratpartiet, som i EU-valet fick stöd för att sända en representant till EU-parlamentet. Piratrörelsen är i skrivande stund i spillror och Piratpartiet har i senaste valet tonat ner aggressiviteten, men skriver fortfarande om ett fritt internet och ett upphävande av alla delar av ipred-lagen. I valet 2010 fick partiet 0,65 % av rösterna.

Högsta domstolen (HD) har 2010 beslutat att hänskjuta det första ipred-målet till

EU. Ett antal ljudboksförläggare hade begärt att bredbandsföretaget Ephone skulle lämna ut namn och adress på den person, vars ip-nummer (adress) använts vid illegal spridning av ljudböcker på internet. Ephone har vägrat att lämna ut uppgifterna, vilket även både Telia och Com hem gjort i andra mål. Hittills har ingen i Sverige lämnat ut ip-nummer eller adresser med stöd av ipred-lagen. När HD nu valt att rådfråga EU-domstolen kommer det förmodligen att dröja över ett år innan dom faller. Det betyder inte att piratkopieringen i Sverige är helt riskfri. Hos polis och åklagare har en bättre beredskap för bekämpning av upphovsrättsbrott konstaterats. De senaste åren har många som sysslat med olaglig fildelning kunnat dömas för brott mot upphovsrättslagen och personerna bakom The Pirate Bay dömdes i tingsrätten för medhjälp till brott mot upphovsrättslagen till ett års fängelse vardera och att betala skadestånd på totalt 30 miljoner kronor. 2010 mildrades fängelsestraffen i hovrätten, men samtidigt höjdes skadeståndet till 45 miljoner kronor.

SVENSK LAGSTIFTNING MÅSTE FÖRSTÄRKAS

Det behövs utan tvekan en förstärkning av lagstiftningen för att komma tillrätta med överträdelser på nätet. Det finns inga skäl för att ett effektivt upphovsrättsligt skydd inte skulle få verkan på internet på samma sätt som på alla andra former av tillgänglighöjanden. För att trygga människors frihet, integritet och rättigheter behövs myndighetsutövning på nätet på samma sätt som inom samhällslivet i övrigt. En verklig frihet kräver att andras rättigheter respekteras. För att komma tillrätta med illegal användning och spridning måste internetleverantörerna och telekombranschen medverka. De har en unik position i trafiken på nätet. Det är de som har möjlighet att reglera vad de förmedlar i sina nät och som har möjlighet att förhindra att lagöverträdelser sker.

Hittills har EU, som tidigare nämnts, inte förmått åstadkomma något effektivt, samordnat skydd. I många europeiska länder finns möjligheter att göra en internetleverantör ansvarig för intrång och på begäran av en rättighetshavare förelägga leverantören att upphöra med vidarebefordran av piratkopior. Dessutom kan den internetuppkoppling som använts för olovlig överföring stängas av. I Sverige finns inte sådana möjligheter.

I 2007 års utredning "Musik och film på internet – hot eller möjlighet", som fick i uppdrag att överväga ändringar i den upphovsrättsliga lagstiftningen, föreslogs att en internetleverantör skulle kunna åläggas att medverka till att intrång i upphovsrätt upphörde. Förslaget innebar att en internetleverantör skulle ges en lagenlig rätt och skyldighet att säga upp ett abonnemang, som använts för systematiska intrång i upphovsrätt och närstående rättigheter. Av det förslaget har hittills blivit intet. Utredningen skulle också lämna förslag, som kunde påskynda utvecklingen av lagliga

tjänster på nätet. Utredaren kom fram till att det behövdes nya affärsmodeller och användarvänliga tjänster med större utbud, men samtidigt att en förutsättning för investeringar i lagliga alternativ var att det fanns en säker rättslig miljö. En sådan säkerhet saknas fortfarande.

Nätverket Kulturskaparna har inriktat sitt arbete på upphovsrätt och internet och vill verka för att olika typer av legala tjänster kan förverkligas. Genom yrkesverkssamma talespersoner – Teaterförbundets ordförande är en av dessa – inom ord, bild, ton, scen och film vill Kulturskaparna i diskussion med internetanvändare bidra med kulturskaparperspektivet. De vill få användare att förstå att förutsättning för ett fortsatt brett och mångfasetterat konstnärligt skapande är att konstnärerna får betalt för sitt arbete.

I en undersökning, som Kulturskaparna lät Sifo utföra, svarade hela 81 % av de 1000 tillfrågade ja på frågan om de tycker att de som skapat exempelvis, texter, bilder, filmer eller musik ska få ersättning när deras material används på internet. Mer än 70 % önskade fler och bättre lagliga tjänster och möjlighet att betala direkt på nätet eller via sin bredbandsfaktura. Tidigare undersökningar har visat att betalningsbenägenheten ökar om upphovsmän och utövare får betalt. Sifo-undersökningen tyder på att det behövs bättre legala tjänster och tjänster som garanterat ger dem som skapat det upphovsrättsliga innehållet en rimlig ersättning i förhållande till utnyttjandet.

När den illegala nedladdningen blev kännbar för drygt ett decennium sedan handlade det främst om musik. Idag är det film och tv som står för den överväldigande delen av nedladdat material. Tillgången till snabbare bredband har gjort det enklare att dela filmmaterial, men det beror också på att musik i större utsträckning finns tillgängligt på ett lagligt sätt. Ett flertal lagliga nättjänster, som riktar sig till svenska musikkonsumenter har etablerats. Internetbolaget Spotify, som möjliggör lyssnade på strömmad musik, har rönt framgångar. Fler betalande användare har registrerats och bolaget lanserar nu sina tjänster också i USA. Motsvarigheter på filmsidan - Voddler och Headweb - har kritiserats för att de har ett begränsat utbud, är krångliga att använda och kostar för mycket, men förlusterna för dessa filmsajter har minskat och de som använder tjänsterna har ökat.

Grundläggande för upphovsmän och utövare har varit att rättighetsupplåtelser på nätet ska ske till rimliga villkor, inte minst vad gäller fördelning mellan producenter och skaparna av det upphovsrättsliga innehållet. Organisationerna har varit öppna för nya affärsmodeller och kollektiva licensieringslösningar, men internetleverantörerna har radat upp en mängd invändningar för att ta sin del av ansvaret för en fungerande marknad.

MARKNADSKRAFTERNA

Otvivelaktigt ökar ägarkoncentrationen inom medierna. Starka investeringsintressen har medfört att producenter, förläggare och distributörer i hägn av upphovsrätten stärkt sitt inflytande. Mellanhändernas ökande ekonomiska makt koncentreras ofta till större mediekonglomerat, som vill ackumulera sitt kapital och lägga under sig rättigheter. Integrerade företag blir allt vanligare. Produktionsföretag går in i distributionsbranschen. Starka mediebolag köper upp andra bolag och skaffar sig kontroll över både produktion och distribution. Detta är en tydlig internationell utveckling. Stora koncerner som Time Warner, Bertelsmann, Rupert Murdoch's bolag News Corporation, Vivendi, ProSieben spänner över alla medieområden: television, film, musik, telekommunikation, tidningar och internet. Telebolag, distributörer och innehållsproducerande företag skapar allianser mellan sig eller ingår samarbeten, som nationella konkurrenslagar inte verkar rå på.

I Norden finns liknande tendenser med regionalt stora medieföretag med ambition att expandera ytterligare t ex Kinnevik-ägda MTG (Modern Time Group), Bonnier, Schibsted och Egmont. Det blir allt vanligare att nationella produktionsbolag köps upp av stora internationella företag. Inte minst har det skett i Sverige. I Rupert Murdoch's bolag News Corporation ingår Shine Group, som äger Metronome Film & Television, som i sin tur äger Meter Television. Andra exempel: Endemol - ett av de största produktions- och distributionsföretagen på tv-marknaden med 90 bolag i 31 länder - har etablerat sig i Sverige med Endemol Sweden AB. Endemol övertogs 2007 av ett konsortium bestående av Goldman Sachs, Berlusconi's Mediainco och riskkapitalbolaget Cyrté. Den italienska koncernen De Agostini äger Zodiak Media, som i sin tur äger Mastiff, YellowBird och Jarowski. ProSieben äger SBS Broadcasting, som bl a äger Kanal 5 och Kanal 9 och Mix Megapol och Vinyl 107.

Ägarkoncentration inom medierna skapar beroendeförhållanden för upphovsmän och utövare och det leder till att beslut om program och innehåll förbehålls en mindre grupp av människor. Vem får komma till tals? Med maktkoncentrationen förskjuts också rättighetsintresset från ett individuellt skapande till ett skydd för ekonomiska insatser och investeringar. Reklam- och sponsorfinansiering tilltar. Public service-företagen har drabbats av nedskärningar i nästan hela Europa. Tekniska innovationer tycks ha större betydelse än innehållet. Upphovsrätten är ett viktigt kulturpolitiskt instrument, som kan ses som en garant för skapande och tillgängliggörande av kulturell mångfald och en grund för yttrandefriheten. Men för att säkerställa pluralism och oberoende behövs också andra kulturpolitiska krav uppfyllas.

Det går inte att komma ifrån att förverkligande av upphovsmäns och utövande konst-

närers verk och prestationer i allmänhet fordrar stora investeringar, särskilt vid produktion av film, tv-program, musikdramatik, skivor och datorspel. Marknadsföring, distribution och försäljning kostar. Konstnärerna vill inget hellre än att nå ut med sina verk till en publik. För nyskapande och fortsatt produktion är både upphovsmän och producenter beroende av att få betalt. Men marknadskrafternas betydelse har ökat och för kapitalintressena mäts framgångar i pengar. Inte minst distributörer ser till att ta betalt för sina tjänster och ser till att få täckning för sina kostnader först av allt. Det är många som får sin utkomst av upphovsrättsligt material. Längst ner i näringskedjan befinner sig upphovsmän och utövare, som mestadels får hålla till godo med den minsta andelen av konsumentpriset för en bok, en skiva eller en film. I dagens industrialiserade mediavärld och i den upphovsrättsliga debatten förbises ofta att en rättighetshavare och en upphovsman inte alltid är samma sak. Upphovsmän får ofta klä skott för mediebolags agerande. Men även om upphovsrätten ger skydd för producenters investeringar och i samma utsträckning åt vem som helst som har förvärvat rättigheter, kan det i diskussionen vara av betydelse att skilja mellan upphovsmän/utövande konstnärer å ena sidan och producenter och rättighetsförvärvare å den andra.

UPPHOVSRÄTTSUTREDNINGEN

Upphovsrättsutredningen, som i april år 2011 kommit med ett slutbetänkande, har haft i uppgift att göra en allsidig översyn av lagens bestämmelser om rättigheternas övergång och dessutom göra en redaktionell och språklig revidering.

KLYS har länge krävt en förstärkning av upphovsmäns och utövande konstnärers ställning som avtalsslutande part. Upphovsmannen och utövaren står ofta i en beroende ställning gentemot sin motpart och har därför många gånger svårt att hävda sin rätt. De skyddsregler som finns i upphovsrättslagen om övergång av rättigheter är huvudsakligen dispositiva dvs de kan lätt avtalas bort av motparten. I USA är det vanligt med kontrakt där det skapande arbetet definieras som "a work for hire", som innebär att rättigheterna övergår till arbetsgivaren. Det finns idag tecken som tyder på att arbetsgivare i Europa tagit till sig det synsättet. Framför allt på områden där det idag inte finns etablerade avtalsförhållanden som bygger på ramavtal eller kollektiva avtal.

En växande internationell exploatering och gränsöverskridande spridning av upphovsrättsligt skyddat material har över hela Europa fört med sig att förläggare, tidsningsutgivare, filmproducenter och andra mediebolag blivit mer fokuserade på att utnyttja upphovsmäns och utövares svagare förhandlingsposition. De vill få igenom standardkontrakt, som ofta innebär att alla rättigheter överläts för en klumpsumma, de verkar också för införande av presumtionsregler, som medför att rättigheterna

automatiskt övergår till dem. Teaterförbundet, som i huvudsak på alla medieområden reglerar utnyttjanden av medlemmarnas upphovsrättsliga prestationer i kollektivavtal, har inte drabbats av obalansen på samma sätt som upphovsmän och utövare på andra områden. Även Dramatikerförbundet har lyckats förhandla fram fasta ramavtal. Men givetvis är förbundets medlemmar i lika hög grad som alla kulturskapare beroende av att upphovsrätten har en reell skyddsfunktion och att upphovsmannens ställning som avtalspart generellt stärks.

Upphovsrättsutredningens förslag innebär tyvärr ingen väsentlig justering av den obalans som råder mellan producentsidan och skaparsidan. Båda parter behövs, men det måste finnas regler som gör att de blir jämställda. I utredningens förslag är nästan alla skyddsregler dispositiva, vilket gör att den normalt starkare parten kommer att kunna fortsätta att förhandla bort dem.

Teaterförbundet motsätter sig att utredningen föreslår ett bibehållande av en presumption till förmån för filmproducenter. Dvs i upphovsrättslagens 39 § förutsätts att producenten äger ensamrätt att göra filmen tillgänglig för allmänheten om inte något annat avtalats. Regeln tillämpas inte på musikaliska verk. När flertalet upphovsmän och utövande konstnärer på Teaterförbundets område på samma sätt som på tonsättarområdet överlåtit sina verk och prestationer till kollektiv förvaltning, ter sig denna typ av reglering otidsenlig och obehövlig. Skulle förslaget genomföras blir Sverige det enda landet i Norden som tillämpar en sådan regel på utövande konstnärers prestationer. Teaterförbundet anser också att regeln ska undanta filmverkets viktigaste upphovsmän, nämligen manusförfattare och regissör på samma sätt som gjorts i Danmark och Norge.

Teaterförbundet anser att förslaget med en arbetsgivarregel, som skulle ge arbetsgivaren en ensamrätt till en upphovsmäns eller utövares prestation, är helt oacceptabelt. Liknande förslag har lämnats i våra nordiska grannländer, men efter omfattande kritik har de avförts från dagordningen. Om arbetsgivarregeln skulle tillämpas inom filmområdet skulle det betyda att två presumtioner till arbetsgivarens/producentens fördel staplades på varandra. Något som knappast kan underlätta rimliga möjligheter för de medverkande att hävda sina intressen på ett balanserat sätt.

Det upphovsrättsliga systemet med avtalslicenser, som sedan flera år tillbaka etablerats i de nordiska länderna, har på ett smidigt sätt gjort verk tillgängliga för allmänheten. Här går upphovsrättsutredningen i bräsch för utveckling av en flexibel avtalsmarknad och föreslår en generell avtalslicens. En sådan licens har stora möjligheter att kunna tillfredsställa behovet av samordnade avtalslösningar inom

nya nyttjandeyråden, inte minst där elektronisk kommunikationsteknik kommer till användning för tillgängliggörande av upphovsrättsligt skyddat material.

För att modellen med avtalslicenser ska bli verkningsfull fordras tvingande avtalsregler i större utsträckning än vad som utredningen föreslår. I utredningsdirektivet heter det bl a att "det är angeläget att de ensamrättigheter som upphovsrättslagen tillerkänner upphovsmän också får genomslag i den praktiska tillämpningen. Om det inte finns rimliga möjligheter att dra nytta av sina rättigheter riskerar upphovsrättens grundläggande funktion att stimulera nytt skapande, att urholkas. En sådan utveckling vore varken till gagn för aktörerna på den upphovsrättsliga marknaden eller för samhället i stort." Utredningen har misslyckats med att helt genomföra det syftet. För upphovsmän och utövande konstnärer är det viktigt att kunna träffa rimliga primära avtal, dvs att inte i de grundläggande avtalen låta en producent eller uppdragsgivare förvärva obegränsad förfoganderätt till verk och prestationer. Normalt ligger de primära avtalen som grund för ersättning från kollektiva licensieringsmodeller. Upphovsmän och utövare som förmåtts överlåta rättigheter, som omfattas av en licensordning, går givetvis miste om ersättning.

EN ANGELÄGEN DISKUSSION

Kollektivavtalen ger bestämda regler för arbetsvillkor och ersättning för alla som medverkar i teaterföreställningar, film- och tv-inspelningar och andra produktionsverksamheter, som omfattas av avtal. Teaterförbundet har också lyckats genomdriva att den utövare eller upphovsman som svarat för prestationen har rätt till ersättningen för utnyttjandet enligt kollektivavtalet även när kontrakt ingåtts av deras helägda bolag eller enskilda firmor. Men att reglera användningen genom kollektivavtalen kan innebära begränsningar, eftersom det är producenten som i regel har rätt att upplåta nyttjanderättigheterna. Ersättning ska i de flesta fall utgå från producentens intäkter och inte från det pris som den egentliga användaren betalar. På så sätt kan inte Teaterförbundet föra förhandlingar med distributör eller den slutliga konsumenten. Det vore en fördel för upphovsmän och utövare om de kunde träffa avtal så nära användaren som möjligt.

Genom rättighetsöverlåtelser till Tromb möjliggörs andra avtal och licensiering för nyttjandet, som inte regleras i kollektivavtalen d v s upplåtelser till användare i begränsad omfattning (i tid, i rum eller på annat sätt). Förhandlingar om rättighetsupplåtelse underlättas av upphovsrättslagens avtalslicensordningar. I de sammanhangen har Teaterförbundet och Tromb att – förutom deltagande i överläggningar om avtalen – bevaka att fördelning av ersättningar till medlemmarna står i proportion till deras insatser. Om en generell avtalslicens träder i kraft finns alla förutsättningar för att upphovsmän och utövare får en starkare

ställning i förhandlingar om användning av upphovsrättsligt skyddat material på flera områden än idag.

Trots de motsättningar som råder mellan konstnärer och producenter finns också fördelar med gemensamma överenskommelser och närmare samordning. Inte minst gäller det förhandlingar om avtalslicenser. Än viktigare är naturligtvis samarbetet med andra upphovsmän och utövare. Nätverket Kulturskaparna är ett bra exempel på ett sådant initiativ. För att kunna utöva inflytande på lagstiftningsarbetet är ett enigt uppträdande av upphovsmän och utövare av stor betydelse både nationellt och internationellt. Teaterförbundets och Trombs fortsatta arbete med upphovsrättsfrågorna måste framför allt ske nära medlemmarna. Avtalsvillkoren för användning av verk och prestationer är inte en angelägenhet bara för styrelser, jurister och experter. Så många utövare och upphovsmän som möjligt måste delta i diskussionen om framtida avtal och förslag på upphovsrättens område.

Ytterligare information om upphovsrätten finns att läsa på Teaterförbundets webbsida (www.teaterforbundet.se). Där återges mer om upphovsrättsutredningens förslag, det upphovsrättsliga regelsystemet och dess historia.

Foto: Molena Engström

Gunnar Furumo

En väl fungerande upphovsrätt är en förutsättning för att upphovsmän och utövande konstnärer ska kunna få en skälig inkomst för sitt arbete och ett skydd för konstnärlig frihet och integritet. Inte minst viktig är upphovsrätten i den "digitaliserade världen" då verk och prestationer kan distribueras mycket enkelt och snabbt utan hinder av geografiska gränser. Men rättsreglernas skydd är inte tillräckligt. De upphovsrättsliga avtalen spelar i praktiken en allt större roll. De här frågorna utvecklas i *När var hur – Teaterförbundets guide till upphovsrätten*. I boken förklaras upphovsrättens grunder, beskrivs aktuell avtalssituation och redogörs för Teaterförbundets arbete med rättighetshantering.

Det har länge funnits behov av en uppdatering av skriften *Din upphovsrätt när var hur*, som Teaterförbundet och Teaterförbundets rättighetsbolag (Tromb) gav ut 2001. Denna utvidgade och förnyade framställning har liksom tidigare utgåva skrivits av Gunnar Furumo, som har lång erfarenhet av upphovsrättsarbete. 1972 anställdes han i Teaterförbundet och 1991 arbetade han som upphovsrättsjurist på Sami för att 1996 återkomma till Teaterförbundet och då med uppgift att bygga upp Tromb.

Boken är den fjärde utgåvan i Teaterförbundets guideserie. Tidigare publikationer har behandlat jämställdhet, kulturpolitik och filmpolitik. I förordet till *När var hur – Teaterförbundets guide till upphovsrätten* sammanfattar Anna Carlson, Teaterförbundets ordförande, motiven för att ge ut boken och hon skriver bl a: Upphovsrättsersättningar är idag en betydande del av medlemmarnas inkomst. Under 2010 så uppgick de upphovsrättsligt grundande ersättningarna till 80 miljoner kronor! *När var hur – Teaterförbundets guide till upphovsrätten* vill förklara hur vi arbetar med de upphovsrättsliga frågorna, ge ökad kunskap och gärna uppmuntra till debatt och diskussion. Här behandlas främst den ekonomiska sidan av upphovsrätten. Men lika viktig är att upphovsrätten är en del i vår demokrati – och den skall värnas och värderas på samma sätt som yttrandefriheten!

Mycket nöje med läsningen!